

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Från stödåtgärd till språkundervisning

En textanalys av kursplaner i modersmål från Lgr 69 till Lgr 11

Kristin Dahlström

Självständigt arbete L6XA1A

Handledare: Anna Maria Hipkiss

Examinator: Inger Björneloo

Rapportnummer: HT17-2930-014-L6XA1A

Sammanfattning

Titel: Från stödåtgärd till språkundervisning, en textanalys av kursplaner i modersmål från Lgr 69 till Lgr 11

From support measures to language teaching, a text analysis of syllabuses in mother tongue instruction from Lgr 69 to Lgr 11

Författare: Kristin Dahlström

Typ av arbete: Examensarbete på avancerad nivå (15 hp)

Handledare: Anna Maria Hipkiss

Examinator: Inger Björneloo

Rapportnummer: HT17-2930-014-L6XA1A

Nyckelord: andraspråkselever, identitetsutveckling, kultur, kulturell bakgrund, kursplan, kursplansanalys, modersmål, modersmålsundervisning, språkforskning, språkutveckling, tvåspråkighet

Sedan början av 1970-talet har modersmålsundervisning erbjudits till elever med annat modersmål än svenska och har sedan dess varit ett ämne under diskussion kring dess vara eller icke vara. Frågan om varför elever med annat modersmål än svenska ska undervisas i sitt modersmål går att härledas till dels forskning men också till ämnets kursplan och offentliga publikationer från regeringen. Denna studie ämnar undersöka modersmålsämnets kursplaner från Lgr 69 till Lgr 11 för att se hur ämnet genom åren motiverats och förändrats och till sist – hur kursplanernas innehåll kan associeras till forskning inom området. Utifrån en tematisk analys har kursplanerna för modersmål i Lgr 69, Lgr 80, Lpo 94 och Lgr 11 studerats, samt jämförts med vad som uttrycks i statliga offentliga utredningar, regeringens propositioner och språkforskning gällande modersmålets påverkan på det flerspråkiga barnets utveckling. De resultat som framgått visar hur ämnet från 1960-talet gått från en stödåtgärd för elever att bevara sina språkkunskaper i modersmålet, till att under 2010-talet gå mot en mer uttalad språkundervisning med betoning på modersmålets utvecklings positiva effekter på andraspråksutvecklingen och lärande inom övriga ämnen. Analysen har visat på tre teman genom ämnet motiverats; språkutveckling, identitetsutveckling och språket som kulturell länk, där dessa betonas mer eller mindre i de olika läroplanernas kursplaner. Utifrån den språkforskning som varit aktuell har den visat komma till uttryck främst i de senare kursplanerna, medan den i Lgr 69:s kursplan ej var lika framgående. De slutsatser som dragits i denna studie handlar om hur ämnet idag vilar på vetenskaplig grund, dock visar de organisatoriska problemen som uttrycks på svårigheter för ämnet att stärka sin status och möjligheter att tillgodose eleverna med den undervisning de är berättigade.

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Syfte	1
Frågeställningar	2
1.2 Begrepp	2
2. Bakgrund	3
3. Teorianknytning	4
3.1 Rekontextualisering	5
4. Tidigare forskning	6
4.1 Modersmålets roll för elevens lärande och språkutveckling	6
4.2 Modersmålsundervisning i styrdokument	8
5. Metod & analys	10
5.1 Tematisk analys	10
5.2 Tillvägagångssätt	11
5.3 Urval	12
5.4 Validitet & Reliabilitet	12
5.5 Etik	13
6. Resultat	13
6.1 Lgr69	13
6.1.1 Språkutveckling	14
6.1.2 Identitetsutveckling	15
6.1.3 Språket som kulturell länk	15
6.2 Lgr 80	16
6.2.1 Språkutveckling	17
6.2.2 Identitetsutveckling	18
6.2.3 Språket som kulturell länk	19
6.3 Lpo 94	20
6.3.1 Språkutveckling	20
6.3.2 Identitetsutveckling	21
6.3.3 Språket som kulturell länk	22
6.4 Lgr 11	22
6.4.1 Språkutveckling	23
6.4.2 Identitetsutveckling	23
6.4.3 Språket som kulturell länk	24
6.5 Sammanfattning resultat	25
7. Diskussion & slutsatser	26
7.1 Förändringar i kursplanerna från Lgr 69 till Lgr 11	26
7.2 Från stödåtgärd till språkundervisning	28
7.3 Betydelse för undervisningen	28
7.4 Vidare forskning	29
8. Referenser	29

1. Inledning

Ämnet modersmål har sedan införandet varit omtvistat gällande dess syfte, utformning och existens. Undervisningens eventuella negativa eller positiva effekter för elevens utveckling har diskuterats och ämnets status har ofta setts som låg i förhållande till övriga skolämnen. Ämnet schemaläggs ofta efter ordinarie skoltid och bristen på modersmåls lärare är stor. De organisatoriska problemen till trots, modersmål är ett eget ämne i svensk skola, om än frivilligt – och den undervisning som erbjuds eleverna ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet.

Anledningen till att modersmålsämnet överhuvudtaget existerar startar med 1950- och 60-talets arbetskraftsinvandring och är idag än mer påverkad av den invandring Sverige haft sedan dess, med bland annat den stora invandringsvågen senast år 2015. Från regeringen uttrycks att som en konsekvens av den ökade mängd barn med utländsk bakgrund i svensk skola, blev under 2015 bristen på modersmåls lärare uppenbar och i och med det, tillgången till modersmålsundervisning. Som ett förslag på en lösning undersöks möjligheterna att lägga ut modersmålsundervisning på entreprenad, vilket regeringen menar skulle kunna öka likvärdigheten i skolan och tillgodose fler elevers behov av modersmålsundervisning (SOU 2016:12). Vikten av utökad modersmålsundervisning och god kvalitet på elevernas utbildning understryks, med motivet att ett utvecklat modersmål är en förutsättning för att lära sig svenska (SOU 2016:12). Strävan att utöka och stärka modersmålsundervisningen finns och har funnits över tid och med denna undersökning är intentionen att se över hur modersmålsämnet framstått och motiverats i dess kursplaner genom åren.

Ämnet jag valt att undersöka i denna studie är ständigt aktuellt i en tid av oroligheter och människor i rörelse. Det är ett år kvar till riksdagsval i Sverige och frågan om invandring är en av de högst prioriterade, där språket står som en självklar del i integrationspolitiken. Röster har höjts gällande modersmålsämnets existens och utformning, några menar att det borde satsas på mer explicit svenskundervisning, medan andra hävdar att modersmålsundervisningen bör stärkas och utökas.

1.1 Syfte

Syftet med denna studie är att undersöka hur modersmålsundervisning framställts och motiverats i grundskolans kursplaner från Lgr 69 fram till Lgr 11. Genom en tematisk analys av kursplaner och läsningar av statliga offentliga utredningar från samma tidsperioder, kommer denna studie att undersöka synen på modersmålsundervisning i Sverige och hur den förändrats genom åren. I dagens samhälle är frågan högaktuell med debatter kring huruvida modersmålsundervisningen ska få mer eller mindre plats i grundskolans timplan. Därför är det intressant att undersöka frågan historiskt för att se vilka beslut som tagits och vad de påverkats av, samt hur valen gällande modersmålsundervisning motiverats. Utöver det ska undervisning i skolan vila på vetenskaplig grund, hur kommer det till uttryck i kursplanerna – och vad har det för betydelse för modersmålsundervisningen och modersmålsämnet i stort?

Frågeställningar

Utifrån ovan nämnda syftesformulering har tre frågor urskilts som denna studie ämnar undersöka:

- Hur har formuleringar gällande modersmålsundervisning i grundskolan förändrats i kursplanerna för hemspråk/modersmål från Lgr 69 till Lgr 11?
- Hur har modersmålsundervisningen motiverats i de olika kursplanerna?
- Hur kommer språkforskning till uttryck i kursplanerna?

1.2 Begrepp

Här följer en lista med förklaringar av begrepp som kommer att användas i denna text. Definitionerna är utifrån hur begreppen används i detta sammanhang, dock är det värt att nämna att det även finns andra definitioner. Tvåspråkighet och flerspråkighet är exempel på begrepp där det finns en mängd olika definitioner, jag har dock valt att inte ge mig in i den debatten utan har istället utgått från definitioner fungerande för min kontext.

Assimilation/assimilering - en process där en minoritet överger sin egen kultur till förmån för majoritetskulturen.

Modersmål - det första språk ett barn lär sig tala och som talas av minst en förälder, ett språk som anses vara främsta umgängesspråk i hemmet.

Förstaspråk - annan benämning på modersmål. Ett barn kan ha flera förstaspråk om exempelvis föräldrarna talar olika språk.

Hemspråk - äldre benämning på läroämne i grundskolan där elever med annat modersmål än svenska får undervisning i sitt modersmål (hemspråk). Kallas idag för modersmål.

Andraspråk - det språk man lär sig behärska efter modersmålet etablerats i en miljö där språket talas, vid till exempel invandring. I detta sammanhang är det svenska som klassificeras som andraspråk.

Målspråk - det nya, främmande språket vid språkinläring. I denna kontext avses svenska vara målspråket.

Främmande språk - i denna kontext avses språk som varken är modersmål eller det dominerande språk i det omgivande samhället. Exempelvis språk som undervisas i grundskolan (franska, engelska, tyska, spanska).

Andraspråkselever - i detta sammanhang, elever med annat modersmål än svenska.

Tvåspråkighet - förmågan att obehindrat behärska två språk (min definition).

Flerspråkighet - förmågan att obehindrat behärska fler än ett språk (min definition). Skillnaden mellan två- och flerspråkighet kommer i detta sammanhang inte att vara av betydelse, begreppen kommer att användas som synonymer.

2. Bakgrund

För att skapa en kontext till detta arbete följer här en historisk överblick som beskriver modersmålsundervisning i svensk grundskola, från införandet i slutet av 1960-talet - till dagens läroplan Lgr 11.

Modersmålsundervisning i grundskolans styrdokument

Efter 1950- och 60-talets arbetskraftsinvandring skedde en naturlig ökning av elever med annat modersmål än svenska. Det blev till sist en nödvändighet för den svenska regeringen att ta ställning till flerspråkiga elevers språkundervisning, vilket ledde till ett införande av hemspråksundervisning 1968, med start läsåret 1970/71 (SOU 1974:69). På grund av majoriteten finskspråkiga elever bland elever med annat modersmål än svenska infördes en kursplan i finska, med medföljande instruktioner om att vid behov även använda den till undervisning i andra minoritetsspråk. Att erbjuda undervisning i hemspråk var inte en skyldighet, utan beslutades av Skolstyrelsen utifrån behov och förutsättningar (Lgr 69). Undervisningen i hemspråk fastslogs till 2 timmar i veckan och lades på ordinarie schematid, vilket innebar att den ersatte undervisning i annat ämne. Detta betydde dels att de elever som deltog i hemspråksundervisningen missade två timmar i veckan av annan undervisning, samt att många valde bort hemspråksämnet till fördel för andra läroämnena (SOU 1974:69).

Med 1970-talets ökade flyktinginvandring från länder utanför Norden ökade även antalet flerspråkiga elever i svensk skola. Invandringspolitiken präglades under denna tid av slagorden jämlikhet, valfrihet och samverkan. Jämlikhet där de språkliga minoriteterna skulle få samma möjligheter, rättigheter och skyldigheter som majoritetsbefolkningen; valfrihet för invandrarna att själva välja i vilken grad de ville behålla och utveckla sina språk och kulturer; och samverkan mellan de olika grupperna med betoning på ömsesidig tolerans och solidaritet (SOU 1974:69). Dessa begrepp beskrev invandrar- och minoritetspolitikens mål under denna tid och det är bland annat dessa som ligger till grund för modersmålsundervisning i grundskolan. Invandrarutredningen från 1974 (SOU 1974:69) beskriver i sin utredning hur viktigt det är att samhället i största möjliga mån möjliggör för invandrare och deras barn att de får bibehålla och utveckla sina språk, utöva sina kulturer samt behålla kontakten med sina ursprungsländer. Med grund i bland annat dessa mål sker 1977 något som kallas *Hemspråksreformen*, vilket innebar att kommunerna blev skyldiga att ordna undervisning i hemspråk till elever med annat modersmål än svenska, förutsatt att språket var ett levande inslag i hemmet samt om vårdnadshavare och elever önskade detta (SOU 1996:55). Med Hemspråksreformen stärktes hemspråksundervisningens ställning och i och med 1980 års läroplan, Lgr 80, fick ämnet en egen kursplan (Lgr 80).

1991 ändrades bestämmelserna gällande hemspråksundervisning, från att tidigare erbjudas till alla elever med annat modersmål än svenska blev nu kommunerna endast skyldiga att anordna undervisning i hemspråk när det fanns minst fem elever i en undervisningsgrupp (SOU 1996:55). Dessa reglerade bestämmelser kom dock inte att gälla språken meänkieli, romani chib och samiska, språk som tillsammans med finska och jiddisch sedan år 2009 är officiella minoritetsspråk i Sverige, skyddade enligt lag (SFS 2009:724). I och med Lpo 94 ändrades hemspråksämnetens schemaposition från att ersätta annan undervisning, till att få en egen plats i timplanen. Ämnet låg dock under någon form av "elevens val" eller istället för B- eller C-språk,

vilket i viss mån fortfarande betydde att hemspråksundervisningen innebar att elevernas valmöjligheter i någon mån minskade (SOU 1996:55).

I en proposition från Regeringen (1996/97:110) föreslogs 1996 ett namnbyte från hemspråk till modersmål. Anledningen till namnbytet grundade sig i vad de menar föreställningar om begreppet hemspråks innebörd, att det skulle föra tankarna till språk som endast talas i hemmet och därmed ligga på en vardaglig och informell nivå. Med ett namnbyte uttrycker propositionen att ämnets ställning kommer att kunna stärkas, samt vara mer överensstämmande med vad som faktiskt undervisas i ämnet. Efter 1996 är det alltså benämningen modersmål som gäller, även om begreppet hemspråk än idag används.

I dagens läroplan Lgr 11 finns en kursplan för modersmål, samt egna kursplaner för minoritetsspråken finska, jiddisch, romani chib, meänkieli och samiska. Elever berättigade till modersmålsundervisning ska ha en vårdnadshavare med annat modersmål än svenska och ha grundläggande kunskaper i det språket, utöver det ska modersmålet vara dagligt umgängesspråk i hemmet (SFS 2010:800). Precis som under Lpo 94 är huvudmannen skyldig att ordna modersmålsundervisning till elevgrupper om minst fem i samma språk, undantaget elever med ett officiellt minoritetsspråk som modersmål, vilka ska erbjudas undervisning oavsett gruppstorlek. Rektorn beslutar om en elev har rätt till modersmålsundervisning utifrån dessa ovan nämnda kriterier, samt om det finns en lämplig lärare att tillgå. Undervisningen kan anordnas som elevens val, språkval eller utanför garanterad undervisningstid (Skolverket, 2016a). Vanligt är att modersmålsundervisningen förläggs efter ordinarie skoltid och ofta på eftermiddagar, vilket innebär att eleverna inte missar övrig undervisning - men får istället stanna kvar i skolan när övriga klasskamrater går hem.

3. Teorianknytning

Denna studie grundar sig på textanalys av kursplaner i hemspråk, respektive modersmål, med avsikt att undersöka modersmålsämnet och dess förändringar, samt ursprunget till kursplanernas formuleringar. För att möjliggöra detta har teorin om rekontextualisering använts, här nedan följer en beskrivning av vad rekontextualisering är - och hur det använts i denna kontext.

Innehållet i en läroplan speglar vad staten anser viktigt för att verka som medborgare i ett demokratiskt samhälle. Sådana kunskaper och värderingar är vad som ges i uttryck under rubriker som skolans värdegrund, mål och riktlinjer och kursplaner. En läroplan är ett styrdokument som alltså innehåller pedagogiska texter som uttrycker hur skolan ska utbilda samhällets barn och ungdomar, samtidigt som den visar den tidens syn på kunskap. Genom läroplanshistoriska analyser är det möjligt att synliggöra olika tiders syn på väsentliga kunskaper och varför dessa uttrycks i läroplaner (Torpsten, 2007).

Genom en analys av hur hemspråks- eller modersmålsämnet ges i uttryck i läroplaner och kursplaner från Lgr 69 fram till Lgr 11, kan jag förhoppningsvis urskilja olika tiders syn på modersmålets roll för elevens utveckling. Garefalakis (1994) menar att för att kunna göra en läroplan-

steoretisk studie av modersmålsämnet är det en förutsättning att analysera förändringar i samhället som kan ligga till grund dels för införandet av hemspråksundervisningen, men även för det som uttrycks i kursplanerna. Intentionen med denna studie är just detta, att genom undersökning av statliga offentliga utredningar, propositioner från regeringen och rapporter från Skolverket skapa mig en bild av samhället då och nu.

3.1 Rekontextualisering

Inom läroplansteori finns det olika forskningsområden där jag valt att fokusera på vad som kallas rekontextualisering, vilket Norlund (2009) beskriver som en process där vi väljer ut och organiserar kunskaper tillgängliga under en viss tid. Den utvalda aktiviteten eller kunskapen förflyttas och förändras i olika kontexter där förenklingar sker i alla led. När den till slut hamnar i klassrummet har den tagit en annan form än vad den hade från början (ibid). Begreppet rekontextualisering är hämtat från Bernstein (1999), som i sin forskning intresserar sig för vilken typ av kunskap som överförs i olika kontexter, där han bland annat undersöker hur vi får tillgång till olika sorters kunskaper. Han delar in kunskap i två diskurser; horisontell och vertikal diskurs. Den horisontella diskursen inbegriper så kallade ”vardagskunskaper”, medan vertikal diskurs omfattar ”skolkunskaper”. Han menar att dessa olika kunskapsområden inte står i motsatt till varandra, utan istället kompletterar och går in i varandra.

I den vertikala diskursen omsätts kunskaper genom rekontextualisering, vilket innebär att all form av specialiserad eller akademisk kunskap kan genom en process av urval, förenkling och reducering av innehåll omvandlas till bland annat pedagogiskt stoff (Tsatsaroni, Ravanis & Falaga, 2005). Bernstein (2000) menar att den pedagogiska diskursen är genererad ur rekontextualisering, där all kunskap inom den pedagogiska diskursen är rekontextualiserad från andra diskurser, som exempelvis snickeri (slöjd) eller akademiska områden som fysik och språk. När kunskaper omvandlas från exempelvis akademien till klassrummet är flera rekontextualiseringsfält inblandade.

Bernstein (2000) delar in fälten i det officiella fältet, vilket innefattar stat och regering med sina agenter (t.ex. politiker, Skolverket), samt det pedagogiska fältet med lärarutbildningar, läroböcker och facktidskrifter. Norlund (2009) beskriver ytterligare rekontextualiseringsfält som är värda att nämna; det specialiserade forskningsinriktade fältet som inbegriper forskning, samt det lokala rekontextualiseringsfältet där undervisning sker, vilket man kan säga är lärarnas reaktion på den offentliga diskursen. Det lokala fältet är direkt påverkat av det pedagogiska rekontextualiseringsfältet eftersom läraren befinner sig mer eller mindre i båda dessa fält.

Bernsteins teori om rekontextualisering av kunskap är relevant i denna studie av förändringar i kursplanen för modersmål, respektive hemspråk, eftersom den undersöker vilka kunskaper som överförs i olika led, från makro- till mikronivå (Tsatsaroni, Ravanis & Falaga, 2005). Då det är flera fält och agenter inblandade i en sådan process är det möjligt att grundidéer omvandlas allt eftersom, beroende på de olika dominerande gruppernas intressen (Norlund, 2009). Som tidigare nämnt går det att säga att flera rekontextualiseringsfält är involverade när kunskaper överförs från den officiella diskursen till klassrummet (Norlund, 2009). I denna studie är intresset

riktat mot vad som sker i rekontextualiseringen mellan det forskningsinriktade fältet och det officiella fältet, med särskild inriktning mot vad som faktiskt sker inom det officiella fältet.

Med exemplet modersmålsundervisning kan vi tänka oss att utifrån det omgivande samhällets situation och intressen dyker frågan om utbildning för elever med annat modersmål än svenska upp. Regeringen vänder sig då till språkforskning för att utifrån den formulera vad som anses väsentligt för dessa elevers språkundervisning. Detta uttrycks i läroplaner och kursplaner för att därefter tolkas av skolledning och lärare, för att sedermera landa hos deltagande elever i modersmålsundervisning. Längs vägen kan man anta att det den aktuella forskningen uttryckt i första ledet, förändrats när det till sist hamnar i klassrummet. I denna process sker alltså rekontextualisering, där lärare, politiker och läroplansförfattare agerar rekontextualiseringsagenter (Tsatsaroni, Ravanis & Falaga, 2005).

4. Tidigare forskning

I detta avsnitt beskrivs delar ur den tidigare forskningen gällande modersmålet och dess eventuella effekter på andraspråkselevens lärande och utveckling, samt forskning vilket undersökt modersmålets framställning i skolans styrdokument.

4.1 Modersmålets roll för elevens lärande och språkutveckling

Bakgrunden till införandet av hemspråksundervisning i svensk grundskola låg till huvudsak i en ökad andel elever med annat modersmål än svenska, vilket fick regeringen att ta tag i dessa elevers utbildningssituation - med fokus på det språkliga och kulturella. I en utredning från dåvarande Ecklesiastikdepartementet (nu Utbildningsdepartementet) hänvisas det till språkforskning som betonar vikten av att varje elev bör undervisas på sitt modersmål. Med citat från språkforskare Bertil Malmbergs bok *Språket och människan* (1964) uttrycks i utredningen (SOU 1966:55) att:

Vägen till abstraktionerna, till allmänbegreppen och det högre tankelivet går genom det närliggande och konkreta, det som först blir upplevt och begripet. Därför innebär elementär skolundervisning på ett annat språk än barnets modersmål ett allvarligt avsteg från den elementära pedagogiska regel, som säger, att man skall gå från det kända till det okända (s. 255).

Malmberg menar att det bland annat är detta som ligger till grund för UNESCOs rekommendation från 1953 om att undervisning ska ske på barnens modersmål, i den mån det är möjligt (UNESCO, 1953). Forskningen kring andraspråksutveckling från den här tiden kring 1960-talet var indelad i två läger, där den ena sidan menade att för ett välutvecklat andraspråk krävdes omfattande och explicit undervisning och exponering av målspråket, och att det rentav kunde vara skadligt att samtidigt blanda in modersmålet. Den andra sidan av forskningen menade istället att modersmålet var viktigt för andraspråksinläringen - att modersmålet skulle få fortsätta utvecklas samt användas i processen kring utvecklingen av andraspråket (SOU 1966:55).

I en statlig offentlig utredning (1974:69) hänvisar Arbetsmarknadsdepartementet till språkforskning som samstämmig inom området två- och flerspråkighet. De uttrycker väl befästa kunskaper i modersmålet som avgörande för den senare skolframgången, både generellt i alla ämnen och specifikt för andraspråksinläringen. Om eleverna inte får möjlighet att utveckla sitt modersmål till en nivå som innefattar abstrakt tänkande kan det, enligt denna forskning, leda till stora intellektuella och emotionella påfrestningar för eleverna, samt orsaka störningar i den språkliga utvecklingen. De menar att bristande kunskaper i modersmålet även kan leda till så kallad "halvspråkighet", vilket de förklarar som ett tillstånd där den drabbade varken har ett utvecklat modersmål eller andraspråk (SOU 1974:69, s. 241).

Att ett välutvecklat modersmål är särskilt viktigt i skolämnen som kräver abstrakt tänkande visar även Skutnabb-Kangas och Toukomaa i en omfattande studie från 1976, där de undersöker språkkunskaper och skolframgång hos elever med finska som modersmål boendes i Sverige. De visar i sin studie hur de finska elever med ett välutvecklat modersmål får högre resultat i matematik, än de elever med sämre behärskning av sitt modersmål. De menar även att för de elever som stannat av i sin modersmålsutveckling innan det abstrakta tänkandet utvecklats, har större risk att hamna på en lägre akademisk nivå, än de som får fortsätta utveckla sitt modersmål (Skutnabb-Kangas & Toukomaa, 1976).

Cummins (2007) menar att trots omfattande forskning gällande modersmålets roll för andraspråksutvecklingen har det funnits, och finns fortfarande, perspektiv på andraspråksinläring som förespråkar ett enspråkigt klassrum, där eleverna ska lära sig målspråket genom att i princip undvika sitt modersmål. Detta enspråkiga perspektiv på andraspråksinläring fick genomslag för över hundra år sedan och har sedan dess haft inflytande på olika strategier för språkinläring. Motivet till detta perspektiv grundar sig i att det ska likna det sätt vi lär oss vårt modersmål, där eleven ska omges och exponeras av målspråket i den mån det är möjligt och all undervisning och alla instruktioner ska ske på andraspråket - utan översättningar (Cummins, 2007). När det handlar om att lära sig ett främmande språk kan det enspråkiga klassrummet vara till nytta, eftersom majoriteten av de eleverna omges av sitt modersmål i övriga ämnen och i samhället i stort. Det är dock en annan situation för minoritets elever som ska tillägna sig ett andraspråk i landet där andraspråket är dominerande och forskning menar att det saknas empiriskt stöd för den typ av enspråkig undervisning gällande utvecklingen av minoritets elevers andraspråk (Cummins, 2007).

Genom åren har det inom språkforskningen funnits uppfattningar om att ett fortsatt utvecklande av modersmålet skulle ha negativa effekter på andraspråksutvecklingen, med motivet att det skulle finnas begränsat utrymme i hjärnan för språkprocesser. Studier har dock visat att så icke är fallet, tvärtom verkar ett utvecklat modersmål ha positiva effekter på andraspråksinläringen (Cummins, 1979; Abrahamsson & Hyltenstam, 2012). Beroende på vid vilken ålder andraspråksinläringen startar kommer det ta olika lång tid innan en akademisk nivå av andraspråket uppnås. Enligt Thomas och Colliers studie (1997) var den optimala åldern för andraspråksinläring 8-11 år, för de elever som anlänt vid den åldern tog det 5-7 år innan önskad avancerad nivå av andraspråket var uppnådd, medan det tog upp till 7-10 år för de elever som startade sin andraspråksutveckling före åtta års ålder. Slutsatsen var att de äldre eleverna hunnit få fler år

av formell utbildning på sitt modersmål innan andraspråksutvecklingen startat, vilket Thomas och Collier (1997) menar är en signifikant faktor att ett mer utvecklat modersmål ger positiva effekter på utvecklingen av andraspråket. Detta resultat stämmer överens med Cummins (1981) slutsatser där även han menar att äldre inlärare har en snabbare process i att utveckla en akademisk nivå av andraspråket, på grund av deras tidigare erfarenheter av utbildning på modersmålet.

Modersmålets utveckling har visat sig väsentlig för andraspråksinläringen, men det finns ytterligare aspekter att ta hänsyn till gällande andraspråkselevens utveckling som bland annat inefattar identitet och kultur. För två- eller flerspråkiga elever är det nödvändigt att få använda sina språk för en positiv identitetsutveckling (Fielding & Harbon, 2013). I en kontext där andraspråket är dominerande är det än mer väsentligt att modersmålet anses värdefullt och att det ges möjlighet till undervisning i och utveckling av språket. Den allmänna synen på elevens kultur och språk påverkar hur eleven ser på sig själv, därav har skolan en viktig roll i förmedlingen av en positiv syn som främjar elevens utveckling av sitt språk, sin identitet och kultur (Fielding & Harbon, 2013).

4.2 Modersmålsundervisning i styrdokument

Tidigare forskning gällande modersmålsundervisning i styrdokument kommer här nedan att redogöras för. Olika inriktningar har gått att urskilja, där fokus legat på undervisning i ämnet, implementering och organisering av ämnet, samt formuleringar gällande ämnet i läroplaner och kursplaner.

Garefalakis skrev 1994 en avhandling om hemspråksundervisning i grekiska, vilket bland annat innehöll en delstudie som analyserade samhällets påverkan på införandet av ett nytt skolämne - dåvarande hemspråk. Precis som tidigare nämnt beskriver Garefalakis (1994) hur 1960- och 70-talens massiva arbetskraftsinvandring påverkade Sverige i en riktning mot ett mångkulturellt land. Denna nya utveckling gjorde att det ställdes nya krav på det svenska samhället. Hur skulle landet ta emot sina nya medborgare, i fråga om utbildning, arbete, språk och kultur? Garefalakis (1994) menar att det till en början inte fanns tillräckliga verktyg för att handskas med invandringens konsekvenser, i form av bland annat så kallade kulturkrockar och identitetsproblem. En vad Garefalakis menar assimilatörisk skolpolitik som präglades av kulturell intolerans och omedvetenhet hade under 1960- och 70-talen negativa effekter för elever med utländsk bakgrund. Några av svårigheterna invandrarbarn mötte i den svenska skolan handlade bland annat om hur det svenska samhällets kultur, värderingar och språk sågs som norm, vilket ledde till att det kunde uppstå konflikter mellan invandrarbarnens hem och skola. Detta är vad Garefalakis (1994) menar låg till grund för införandet av hemspråksundervisning som ämne i svensk grundskola.

Brantefors (2015) beskriver hur skolpolitiken under 1960-talet gick från en assimilatörisk idé om att de som kom till Sverige och skulle stanna i landet skulle lära sig språket och anpassas till samhället, till ett mer interkulturellt förhållningssätt där eleverna skulle få möjlighet att utveckla och bevara både modersmål och kontakten med sin kulturella bakgrund. Detta gick i linje med den tidens inkluderande skola, en skola för alla, där elever oavsett bakgrund skulle få

en likvärdig utbildning (Brantefors, 2015). Denna övergång menar Garefalakis (1994) börjar anas i och med de riktlinjer för undervisning i modersmål och stödundervisning i svenska som kom med 1969 års läroplan. För att möta de krav som ställts från bland annat invandrarna själva har en rad reformer gällande hemspråksundervisning skett, dock menar författaren att dessa reformer endast går att beakta som yttre organisatoriska reformer - utan att beakta de inre förutsättningarna som exempelvis hemspråkslärares kompetens och pedagogiska texters kvalitet.

Hemspråksreformen 1977 är den reform som innebar införandet av kursplan i ämnet hemspråk och skulle främja en aktiv tvåspråkighet, flerspråkighet sågs som en resurs och skulle tas tillvara på. Trots den positiva inställningen till två- och flerspråkighet samt stigande antal berättigade till modersmålsundervisning har deltagarantalet med åren minskat, enligt Cabau (2014) med anledning av ämnets ställning som hon menar är oattraktivt. Flertalet forskare som behandlar modersmålsämnet menar att det finns organisatoriska problem med negativ påverkan på huruvida elever med annat modersmål än svenska väljer denna undervisning. För elever på högstadiet handlar modersmålsundervisning ofta om ett val istället för moderna språk som tyska, franska och spanska kan anses ha högre status än exempelvis somaliska, väljer ofta högstadieelever moderna språk framför modersmål (Cabau, 2014). Att modersmålsämnet ofta schemaläggs efter ordinarie skoltid har även det en påverkan på deltagarantalet, samt minskar möjligheterna för modersmålslärares att interagera med övriga lärare på skolan (Ganuza & Hedman, 2015).

Cabau (2014) menar att ämnets status behöver stärkas för att fler elever ska välja ämnet, det genom bland annat organisatoriska förändringar, men också genom förändringar i ämnets syftesformulering. I jämförelser med kursplaner i språk som engelska eller franska menar Cabau (2014) att det finns tydliga skillnader i hur ämnen formuleras, vilket i sin tur påverkar både syn och status på dessa ämnen. Kursplanen i engelska betonar vikten av kunskaper i detta språk för ett aktivt deltagande i sociala och kulturella sammanhang, samt internationella studier och arbetsliv - medan kursplanen i modersmål mer betonar känslomässiga och pedagogiska aspekter (Cabau 2014). Innehållet i kursplanen för modersmål menar Ganuza och Hedman (2015) är för svävande, med det övergripande målet om att möjliggöra elevernas utveckling av kunskaper i och om modersmålet. Vidare menar de att med tanke på vad de anser, kursplanens vaga formuleringar, är det upp till läraren att tolka innebörden och hur detta ska förmedlas. Detta anses då problematiskt eftersom majoriteten av modersmålslärares inte har formell lärarutbildning (Ganuza & Hedman, 2015).

Enligt Brantefors (2015) går det att urskilja fyra olika diskurser från 1960-talet fram till idag gällande synen på utbildning för barn med utländsk bakgrund; 1. Nationell diskurs (1960-tal), en skola för minoriteter - majoritetssamhället som norm. 2. Rationell diskurs (1970-tal), utbildning för invandrare - problem- och handlingsorientering. 3. Kulturell diskurs (1980- 1990-tal), multikulturell skola - en skola för alla kulturer. 4. Pluralistisk neo-nationell diskurs (1990-2010-tal), mångfaldens skola - majoritetssamhället som både problem och lösning. Författaren menar att dessa diskurser kommer till uttryck i bland annat statliga offentliga utredningar, samt läroplaner och kursplaner från de olika tidsperioderna (ibid).

Lgr 69 ingår enligt Brantefors (2015) i den nationella diskursen, där eleverna med annat modersmål än svenska skulle assimileras i majoritetssamhället och modersmålsundervisningen sågs som en stödåtgärd. Nästkommande läroplan, Lgr 80, utformades i någon typ av gränsland mellan den rationella och kulturella diskursen, där mångkultur sågs som en positiv tillgång. Elever med annat modersmål än svenska var en resurs för verksamheten genom förmedling av kulturella erfarenheter till omgivningen. Detta följde till viss del sedan med till Lpo 94, som även var påverkad av den senare pluralistiska neo-nationella diskursen. Kritik riktades mot det tidigare kulturella fokus som ansågs stigmatiserande och nu skulle fokus riktas om mot mångfald, samt medkänsla och förståelse för andra (Brantefors, 2015). Under denna tid och framöver in i 2010-talet var det fortsatt fokus på mångfald, vilket återfinns i Lgr 11, tillsammans med en betoning på det svenska språket, kulturarvet och svenska värderingar. Dock kom detta med en efterföljande kritik mot det etnocentriska majoritetssamhället som diskriminerande (Brantefors, 2015).

Kulturellt synsätt i läroplaner undersöks även av Torpsten (2007) som i sin studie använder sig av mono- och multikulturella prismen, vilka hon applicerar på läroplaner och kursplaner i svenska som andraspråk. Torpsten (2007) menar att alla läroplaner hon studerat (Lgr 62, Lgr 69, Lgr 80, Lpo 94) utgår från ett svenskt perspektiv men med betoning på att alla elever, oavsett kulturell och språklig bakgrund ska få möjlighet att utvecklas mot de gemensamma målen. Det finns dock skillnader mellan 1960-talets läroplaner och Lgr 80 och Lpo 94, där de sistnämnda även uttrycker vikten av att ta tillvara på elevernas tidigare erfarenheter och kunskaper som resurser, samt låta eleverna själva välja i vilken mån de vill bevara och utveckla sina språk och kulturer, en formulering som kommer direkt från det invandrapolitiska målet om valfrihet (Torpsten, 2007; SOU 1974:69). Torpsten (2007) menar att en förändring går att se från Lgr 69 och framåt, där det som ges till uttryck i läroplanerna går från 1960-talets monokulturella synsätt som handlar om att kompensera elevernas brister genom stöttning, till ett mer multikulturellt förhållningssätt i Lgr 80 och Lpo 94 där elevernas olikheter snarare ses som en resurs.

5. Metod & analys

Denna studie undersöker material som består av olika sorts texter, främst kursplaner och läroplaner. För en sådan typ av studie lämpar sig textanalys att användas som metod, vilket även, i form av en tematisk analys, är den metod som använts i detta sammanhang.

5.1 Tematisk analys

Tematisk analys är en metod där syftet är att urskilja och kategorisera sitt material i teman, för att på så sätt få fram innehåll som knyter an till forskningsfrågan som undersöks. Braun och Clarke (2006) menar att metoden kan användas oavsett teoretisk anknytning, vilket ger forskaren stort utrymme till frihet. Forskaren bestämmer själv vad som anses vara ett tema, enda kravet är att det ska fånga något som är relevant för rådande frågeställning. Processen för tematisk analys utgår från sex steg där målet är att kunna urskilja mönster som sedermera blir till teman. Första steget i analysen handlar om att närma sig sitt material, alltså att läsa materialet ett flertal gånger, samt föra anteckningar över tankar som dyker upp under tiden. Nästa steg i processen avser att koda innehållet i materialet, intressanta aspekter antecknas med syftet att systematisera

innehållet i så kallade koder. Därefter, i steg tre, används dessa koder till att bilda teman, en kod kan mycket väl tänkas bli ett eget tema, eller så bildar flera koder ett gemensamt tema. I följande steg går valda teman igenom för att undersöka om de fungerar tillsammans med varandra och materialet som helhet. I steg fem namnges och definieras teman och i det sista steget är det dags att börja producera sin rapport, där valda utdrag ur materialet analyseras utifrån ens frågeställningar och i relation till tidigare forskning (Braun & Clarke, 2006).

Forskaren kan välja att ha en induktiv ansats, vilket betyder att det är empirin som styr vad forskningen kommer att behandla. Man kan säga att forskaren går in i materialet med ett öppet sinne för att se vad som dyker upp längs vägen. Är ansatsen däremot deduktiv styr forskaren och har utifrån teorier och forskning i förväg bestämt vad i materialet som är intressant (Braun & Clarke, 2006). Jag har i min tematiska analys försökt ha en relativt induktiv ingång till mitt material där jag i största möjliga mån låtit materialets innehåll styra. Dock är jag självklart präglad av mina egna föreställningar och tidigare erfarenheter från att ha läst en del av forskningen gällande modersmål och modersmålsundervisning, vilket till viss del påverkar vad jag ser i mitt material.

Analys av texter kan ligga på olika nivåer där det antingen handlar om en semantisk analys, där forskaren undersöker återkommande mönster i ett material utifrån en explicit nivå, alltså vad som uttryckligen står i texten. Den andra varianten är vad Braun och Clarke (2006) kallar latent, en nivå som avser det som finns bortom det explicita, forskaren vill här ta reda på vilka underliggande antaganden eller orsaker som kan ligga till grund för det som uttrycks. I denna studie är intentionen att göra en latent analys av materialet, intresset för jämförelser av olika formuleringar kommer dock även leda till en explicit analys där jag bl.a i resultatdelen kommer återge direkta citat från materialet.

Att valet föll på just tematisk analys som metod grundar sig i en lättillgänglig användning, att den är applicerbar oavsett teoretisk anknytning och lämplig för noviser som jag själv (Braun & Clarke, 2006). Med tanke på min grunda kunskap gällande vetenskaplig metod, föll sig valet på den tematiska analysen naturlig då den presenterades som ett alternativ.

5.2 Tillvägagångssätt

En tematisk analys gjordes av kursplanerna i hemspråk respektive modersmål i läroplanerna Lgr 69, Lgr 80, Lpo 94 och Lgr 11. Med utgångspunkt i läroplanerna gjordes även en sökning bland statliga offentliga utredningar och regeringens propositioner från senare halvan av 1960-talet fram till 2016, där fokus låg att hitta utredningar gällande utbildning och invandring. I valda utredningar gjordes därefter en digital sökning efter partier i texterna som behandlade hemspråk och/eller modersmålsundervisning. Jag valde medvetet att i materialet söka efter formuleringar som handlade om just undervisning i och om modersmål då det är mitt intresseområde för denna studie.

Efter ett antal närläsningar och granskningar av kursplaner i hemspråk respektive modersmål från Lgr 69 fram till Lgr 11 och genom att följa Braun och Clarkes sex steg för tematisk analys,

har jag kommit fram till tre teman som beskriver modersmålets roll i kursplanerna; språkutvecklande, identitetsutvecklande och språket som kulturell länk.

- Det språkutvecklande temat handlar om hur undervisningen i modersmål syftar till ett utvecklande av språket - modersmålet och svenska, samt synen på tvåspråkighet
- Modersmålet som identitetsutvecklande är ett tema som belyser hur det i kursplanerna framgår hur språket är associerat till elevens identitetsutveckling
- Den kulturella länken visar kursplanernas syn på språkets roll för elevens kulturella bakgrund och hur denna står i förhållande till den svenska kulturen

Utifrån den tematiska analysens utvalda teman undersöktes dels förändringar som skett genom de olika kursplanerna för hemspråk och modersmål, samt rekontextualiseringen av temans innehåll från de utredningar och propositioner som studerats.

5.3 Urval

Införandet av hemspråksundervisning i svensk skola sker 1968 och det är där min studie tar sin utgångspunkt. Därför börjar min analys med 1969 års läroplan för grundskolan - Lgr 69, för att fortsätta med följande 1980 års läroplan för grundskolan - Lgr 80, 1994 års läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet - Lpo 94 och slutligen 2011 års läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet - Lgr 11. Då det fanns ett intresse för bakomliggande orsaker till val och formuleringar i läroplaner och kursplaner, valde jag att med start i senare halvan av 1960-talet söka efter statliga offentliga utredningar med innehåll associerat till hemspråks- och modersmålsundervisning. Det slutliga urvalet landade på åtta statliga offentliga utredningar från 1966 fram till 2016, samt fem propositioner från regeringen under samma tidsperiod.

5.4 Validitet & Reliabilitet

Validitet handlar om huruvida den metod eller undersökning man valt att genomföra faktiskt mäter eller besvarar det som är avsett (Bergström & Boréus, 2012). Om jag får svar på mina frågor genom min undersökning går det att säga att metoden är valid. I denna studie är min avsikt att undersöka hur modersmålsämnets kursplaner förändrats och vad dessa förändringar kan bero på. För att få svar på dessa frågor genomförs en tematisk analys av läroplans- och kursplanstexter, där avsikten är att undersöka förändringar i texternas formuleringar. Därefter appliceras ett läroplansteoretiskt ramverk, med syftet att få syn på samhällseliga förändringars påverkan på läro- och kursplaner. Valet av tematisk textanalys kan möjligtvis ifrågasättas men motiveras genom som tidigare nämnt, en lättillgänglig användning för denna undersöknings syfte.

Reliabiliteten mäts i den grad av noggrannhet forskaren utför sina undersökningar, här är det viktigt att se över alla led för att i största möjliga mån eliminera felaktigheter (Bergström & Boréus, 2012). I denna kontext handlar reliabiliteten främst om tolkningsaspekten gällande texternas innehåll, även om ett analysverktyg använts är det i slutändan jag som tolkar det lästa. Det är problematiskt att själv uttrycka sig om i vilken grad av noggrannhet man utfört sina tolkningar. Det som kan sägas är att flertalet läsningar av materialet gjorts för att sedan ställas

emot tidigare forskning, med strävan mot noggrannhet. Objektiviteten är önskvärd men svår att helt och hållet uppnå, då det till syvende och sist är en människa med egna föreställningar som utfört undersökningen.

5.5 Etik

Vetenskapsrådets forskningsetiska principer (Vetenskapsrådet, 2002) uttrycker krav som forskaren inom humanistisk- och samhällsvetenskaplig forskning behöver ta hänsyn till, vilka är följande; informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. Dessa krav är till för att skydda forskarens uppgiftslämnare, vilket hänvisar till mänskligt forskningsdeltagande (Vetenskapsrådet, 2002). I detta sammanhang där empirin består av redan publicerat material är alltså dessa forskningsprinciper inte applicerbara. Ett etiskt förhållningssätt gäller i denna kontext att genom reliabilitetsprincipen vara noggrann i studierna av materialet för att i högsta mån återge vad som faktiskt står skrivet.

6. Resultat

Tre överrepresenterade teman har i materialet urskilts; språkutveckling, identitetsutveckling, samt språket som kulturell länk. Dessa teman gäller övergripande för alla studerade kursplaner, det förekommer dock skillnader kursplanerna emellan gällande hur mycket eller lite de tre temana är representerade. Utifrån dessa teman beskrivs innehållet i kursplanernas för hemspråk, respektive modersmål, med särskilt fokus på ämnets syfte och mål. I analysen undersöks innehållets förändringar, tillsammans med rekontextualiseringen av kursplanernas innehåll från forskning, statliga offentliga utredningar och regeringens propositioner.

Då innehållet är relaterat till läroplaner och kursplaner från olika tidsperioder har jag valt att låta dessa stå som övergripande rubriker, Lgr 69, Lgr 80, Lpo 94 och Lgr 11.

6.1 Lgr69

I och med grundskolans första läroplan Lgr 62 hade likvärdighet blivit ett eftersträvansvärt begrepp, tiden för uppdelning av klassamhällets barn var förbi och nu skulle alla barn, oavsett bakgrund, ha samma förutsättningar att lyckas. Detta genomsyrar även 1969 års läroplan som är präglad av den tidens skifte från de tidigare relativt homogena klasserna, till i och med grundskolans införande, heterogena klassammansättningar. Denna nya svårighet skulle lösas genom individualisering (Lundgren, 1983). För att säkerställa en likvärdig skola skulle skolan ha en statlig styrning, men på grund av dels nationella skillnader i förutsättningar och miljöer, samt elevers olika behov, uttrycktes vikten av individualisering för att i största möjliga mån kunna anpassa undervisningen efter elevernas behov.

Hemspråksundervisningens införande 1968 har till viss del gjort avtryck i 1969 års läroplan. En egen kursplan för ämnet ”hemspråk” finns ännu inte, dock har läroplanen riktlinjer för undervisning i hemspråk, samt en kursplan i finska. Arbetskraftsinvandringen till Sverige efter andra världskriget kom till stor del från nordiska länder, där finländska medborgare var av majoritet. Den svenska industrin blomstrade och var i behov av arbetare, medan Finland efter kriget drabbats av lågkonjunktur (SOU 1967:18 s, 22). Enligt en statlig offentlig utredning från

1966 fanns det under samma tidsperiod ca. 300 000 finskspråkiga i Sverige, vilket påverkade undervisningen i många svenska skolor (SOU 1966:55).

Under Lgr 69:s ”allmänna bestämmelser” går det att finna en punkt som meddelar att undervisning i andra minoritetsspråk än finska får ingå i timplanen om det finns behov och förutsättningar för det, vilket kursplanen i finska står som utgångspunkt (Skolöverstyrelsen, 1969, s. 111). Därför är det även kursplanen i finska som i denna studie är analysobjekt och får representera synen på hemspråksundervisning i Lgr 69.

6.1.1 Språkutveckling

Det framgående syftet med undervisning i hemspråk är enligt kursplanen i finska att eleverna ”ska beredas möjlighet att bevara och utveckla sitt modersmål” (Lgr 69, s. 215), utöver denna formulering står det att eleverna ska uppmuntras till ett intresse för modersmålet och lusten att vårda det (Lgr 69, s. 215). Bakomliggande orsaker till varför elever med utländsk bakgrund ska undervisas i modersmål framgår varken i läroplan eller kursplan, för att hitta dessa behöver vi gå tillbaka till statliga utredningar från denna tid. Det uttrycks olika åsikter kring undervisningen av barn med utländsk bakgrund där det bl.a. går att läsa; ”Utredningen finner att skolan i möjligaste mån bör inta en neutral hållning i fråga om den grad av assimilering som eftersträvas av barnet och dess föräldrar.” (SOU 1966:55, s. 254). Vidare framgår det övergripande målet med skolgången för elever med utländsk bakgrund att de ska lära sig svenska och om svenska förhållanden, dock uttrycks det angeläget att tillgodose önskan från minoritetsgrupper att få sina barn undervisade i modersmålet (SOU 1966:55).

Synen på språkutveckling och tvåspråkighet uttrycks mycket lite - men det finns formuleringar som snuddar vid relationen mellan första- och andraspråket:

Undervisningen i finska bör utformas som övningar att se, lyssna och tala. Samverkan mellan elevens lärare i andra ämnen är därvid nödvändig, så att samtalsundervisningen på modersmålet verkligen blir ett stöd för eleven i det övriga skolarbetet genom att syfta till att utveckla begreppen och underlätta förståelsen för allt det nya som eleven möter i den nya skolmiljön. Egentlig läs- och skrivträning på modersmålet bör emellertid uppskjutas, tills den svenska läsinläringen är grundlagd. (Lgr 69, s. 216).

Att börja med läs- och skrivinläring på svenska strider mot den hänvisning till språkforskning som görs i utredningen *Skolgång borta och hemma*, där vikten av modersmålets roll för senare inläring av ett andraspråk framgår. Vidare betonas vad de kallar ”den pedagogiska regeln” om att gå från det kända till det okända, vilket syftar till att låta eleverna undervisas på modersmålet (SOU 1966:55, s. 255). Här har vi alltså två formuleringar som ej är överensstämmande.

Undervisningens innehåll i ämnet visas genom en målbeskrivning där det tydligt framgår att det är förmågorna lyssna, se, tala, läsa och skriva som skall utvecklas. Mycket lite av kursplanen hänvisar till elevens identitet eller kulturella bakgrund, bortsett från en formulering som uppmanar att väcka elevernas intresse för finsk litteratur, samt låta dem bekanta sig med några

betydande författare från senare tid (Lgr 69, s. 215). Det är alltså språkkunskaper som verkar vara det väsentliga under denna tid.

6.1.2 Identitetsutveckling

Efter ett antal läsningar av kursplanen i finska från Lgr 69 är det svårt att se något annat än de kunskapsbetonade målen och motiven som genomsyrar hela kursplanens innehåll. Undervisningen är till för att eleverna ska bevara och utveckla modersmålet och då är det de språkliga förmågorna som står i centrum. Det som uttrycks gällande elevens person och identitet kommer i form av följande stycke:

Elevernas förmåga att tala hänger intimt samman med deras mognad och miljö. Inom en och samma grupp eller klass kommer därför eleverna alltid att befinna sig på mycket olika färdighetsnivåer. För att åstadkomma naturliga talsituationer är det viktigt att läraren fångar upp sådant som direkt intresserar eleverna, inte minst i syfte att under otvungna samtal förmå de mera tystlåtna och självkritiska eleverna att spontant yttra sig. (Lgr 69, s. 216).

Identitet uttrycks ej explicit, det är mer en association som görs utifrån ovan nämnda citat. Genom att eleverna får möta sådant som intresserar dem ökar möjligheterna till språkutveckling – men även utvecklingen av elevernas personer, då det framgår en strävan att alla elever ska våga yttra sig. Avsaknaden av associationer till identitetsutveckling är egentligen inte så märkligt, det finns även mycket lite av den sortens formuleringar i de utredningar som läst från 1960-talet. Modersmålets betydelse för ”människans andliga utveckling” (SOU 1966:55, s. 256) uttrycks dock i utredningen *Skolgång borta och hemma* men detta är också närmast det enda med hänsyn till elevens identitetsutveckling som nämns.

Med anknytning till identitetsutvecklingen beskrivs i SOU 1966:55 en risk med modersmålsundervisning. Med citat ur en artikel av språkforskare Els Oksaar (Språklärarnas medlemsblad nr 19, 1963), uttrycker Oksaar att det finns grupper inom språkforskningen som menar att det med tvåspråkighet tillkommer risker för ”personlighetsklyvning” och ett tillstånd där individen inte behärskar något av språken fullt ut (SOU 1966:55, s. 256). Huruvida modersmålsundervisning eller undervisning på andraspråket skulle vara bättre eller sämre för dessa elever menar utredningen är svårt att avgöra, då de uttrycker att det inte finns tillräckligt med forskning inom området. Denna ambivalens kan vara orsaken till att modersmålets betydelse för elevens utveckling överhuvudtaget inte nämns i kursplanen för finska.

6.1.3 Språket som kulturell länk

Kulturen får minimal plats i kursplanen för finska, något som kan hänvisas till den tidens monokulturella förhållningssätt gentemot invandrare. Det svenska majoritetssamhället stod som norm och för att anpassas in i detta krävdes kunskaper i ”det svenska”, snarare än ett bevarande och utvecklande av den egna kulturen. I Inrikesdepartementets utredning ”Invandringen” (SOU 1967:18) framgår ett dilemma huruvida invandrare ska assimileras i det svenska samhället, eller om de ska anpassas men med ”bevarad språklig, kulturell och religiös särart” (s.177). Vid fortsatt läsning visas att utredningen finner invandras anpassning problematisk, särskilt för dem med religioner och kulturer som starkt skiljer sig från den svenska. Utredningen finner att

undervisning i svenska och svensk samhällskunskap är den främsta åtgärden för anpassningsproblematiken, någon hemspråksundervisning nämns överhuvudtaget inte (SOU 1967:18). Den kulturella kopplingen som ändå görs i kursplanen för finska är associerat till litteratur:

Undervisningen bör stimulera elevernas läslust, väcka deras intresse för finsk litteratur och odla deras sinne för språket. Genom läsning av litteratur, som svarar mot deras utvecklingsnivå, bör eleverna få stifta bekantskap med några betydande författare, huvudsakligen från senare tid (Lgr 69, s. 215).

Utöver referensen till litteraturen återfinns ett parti vilket behandlar språkets skiftningar, dialekter och sociala faktorer, vilket tolkas som ett sätt att genom modersmålet möta kulturella likheter och skillnader. Precis som med identitetsbegreppet uttrycks inte här något explicit gällande kultur, dock kan det tänkas att genom undervisning om exempelvis ”språket som social faktor” kan associationer göras till de kulturella aspekter som finns i anslutning till de olika formerna av modersmålet.

Språkets liv och förändring studeras i lämpliga sammanhang. Eleverna bör göras medvetna om riksspråket och dess regionala skiftningar, om dialekter och gruppspråk av olika slag, om växelspelen mellan språkarterna samt om språket som social faktor (Lgr 69, s. 217).

Eftersom det i kursplanen för finska inte framgår någon explicit referens till modersmålets roll för den kulturella bakgrunden kan vi anta att det inte ansågs relevant, eller att det inte fanns tillräckliga kunskaper om betydelsen av att även i skolan få möjlighet att möta sin kultur. I utredningen *Skolgång borta och hemma* förmodas det att det finns barn och ungdomar med utländsk bakgrund som inte vill ”uppfostras i familjens nedärvda kultur och språk, även om föräldrarna önskar att traditionerna skall upprätthållas” (SOU 1966:55, s. 236). På grund av detta menar utredningen att även om det finns föräldrar med önskemål om åtgärder gällande undervisningen i och om den språkliga och kulturella bakgrunden, kan detta inte gälla alla. Eventuella önskemål får verksamheterna därför ta ställning till utifrån enskilda fall (ibid). Detta förklarar till viss del varför den kulturella bakgrunden ej framgår som relevant i undervisningen i hemspråk. Det verkar dock som det funnits ett behov att denna typ av undervisning då det framgår att det under denna tid fanns så kallade *kompletteringskolor*, där elever med utländsk bakgrund fick undervisning i modersmålet, samt andra ämnen sammanhörande med föräldrarnas kulturella bakgrund (SOU 1966:55). Detta växande behov kan även det vara en del i den nästkommande läroplanen Lgr 80:s kursplan för hemspråk, vilket till dominerande del framställer det kulturella bakgrundens betydelse.

6.2 Lgr 80

I och med införandet av en ny läroplan, Lgr 80, uttrycktes fler mål mot en likvärdig skola, där vikten av mer mångsidigt innehåll och varierad undervisning betonades för att i högre grad kunna motivera eleverna och stötta deras utveckling. För att säkerställa likvärdighet skulle det finnas en gemensam ram för hela landets skolor, med möjlighet till ett fritt studieval för att nå alla elevers intresseområden och kunna anpassa skolan till elever med särskilda behov. Här

nämns även undervisning av minoritetsgrupper som något som i och med det fria studievalet kan underlättas (prop. 1978/79:180).

Med Lgr 80 skulle hemspråksundervisningen utökas, ett steg som beskrivs kunna ”ge tillgång till god och varierad språkkompetens i Sverige” (prop. 1978/79:180, s. 19). Skolan måste följa samhällets utveckling och i en tid av ökade internationella förbindelser behöver skolan tillgodose eleverna kunskaper om andra länders förhållanden, kultur och politiska- och religiösa uppfattningar. Här avses bland annat invandrarelever med föräldrar kunna bistå med förmedling av andra länders kultur (ibid).

Lgr 80 är första läroplan med egen kursplan i ämnet hemspråk, vilket med största sannolikhet är en effekt av Hemspråksreformen som genomfördes 1977. Undervisningen var frivillig men skulle erbjudas till alla elever med annat modersmål än svenska. Under läroplanens ”mål och riktlinjer” finns en del för elever med särskilda behov där hemspråk och ”svenska som främmande språk” har en egen rubrik. Hemspråksundervisning kan alltså ses som en stödåtgärd för dessa elever, en undervisning som är till för att främja elevernas känslomässiga, intellektuella och språkliga utveckling (Lgr 80, s. 57).

6.2.1 Språkutveckling

Elevernas språkutveckling formuleras kring begreppet ”aktiv tvåspråkighet” och en hänvisning till ett användande av elevernas båda, eller flera språk. Kursplanen för hemspråk i Lgr 80 är den första att nämna aktiv tvåspråkighet som ett mål, vilket framgår av två punkter i kursplanen:

Hemspråksundervisningen skall medverka till att eleverna bevarar kontakten med sin familj och sin språkgrupp. Därmed ökar förutsättningarna för deras språkutveckling. Undervisningen skall ge grunden för elevernas utveckling mot aktiv tvåspråkighet (Lgr 80, s. 145).

De ska lära sig uppskatta sina erfarenheter och sin tvåspråkighet som en tillgång för ett mångkulturellt och mångspråkigt samhälle (Lgr 80, s. 146).

För den mest fördelaktiga språkutvecklingen framställs kontakten med familjen och sin språkgrupp som väsentligt, något som undervisningen i ämnet skall medverka till (Lgr 80). Om undervisningen syftar till en aktiv tvåspråkighet och en stolthet över det kulturella arvet kan tendenser som ”störningar i invandrarbarnens och- ungdomarnas utveckling som har sin grund i identitetskriser och motsättningar mellan olika kulturmönster” motverkas (SOU 1974:69, s. 168).

Den senare formuleringen hänvisar till tvåspråkigheten som en resurs för samhället, vilket enligt kursplanen verkar vara motivet till ett utvecklande av både modersmålet och andraspråket svenska. Enligt Invandrarutredningen från 1974 verkar dock syftet ligga i ett värnande om barnen och föräldrarnas integritet, där ett om möjligt användande av elevernas modersmål i undervisningen, samt ökade möjligheter för elever att utveckla en aktiv tvåspråkighet framställs som en viktig åtgärd (SOU 1974:69).

Tvåspråkigheten kommer även till uttryck gällande användandet av elevernas alla språk i undervisningen. Elevernas språkinlärning bör komma i den ordning att modersmålet tillägnas först, för att sedan möjliggöra ett användande av alla språkkunskaper i utvecklandet av både modersmålet och andraspråket:

Eleverna bör helst få sin läs- och skrivinlärning på sitt modersmål. Om elever har fått sin första läsinlärning på svenska, bör man ta hänsyn till att de redan fått grundläggande övningar och färdigheter som kan utnyttjas i hemspråksundervisningen (Lgr 80, s. 148).

Detta ovan kan ses som en hänvisning till språkforskning som menar att ett utvecklat modersmål kan ha positiva effekter på andraspråksinlärningen, precis som att användandet av elevens båda, eller flera språk, visat sig vara effektivt för språkutvecklingen.

6.2.2 Identitetsutveckling

Kursplanen för hemspråk i Lgr 80 betonar personlighetsutveckling, stärkt självkänsla och kontakt med den egna kulturen som huvudsakligt syfte med undervisningen. Det första läsaren möter är två fristående punkter som beskriver varför hemspråk ingår i skolans undervisning:

- en harmonisk och allsidig utveckling förutsätter att man behärskar sitt eget språk
- elever med annat hemspråk än svenska skall kunna befästa och utveckla sitt hemspråk och kunna upprätthålla sina kontakter med hemlandet (Lgr 80, 145).

Här kan vi se ett tydligt fokus på språkets betydelse för elevens personliga utveckling och kontakten med sitt hemland, vilket kan tolkas som kontakt med hemlandets kultur då formuleringen inte specifikt hänvisar till människor utan mer en plats. Uttrycket ”upprätthålla sina kontakter” syftar till en kontakt som redan är etablerad och att använda begreppet ”hemland” tyder på en föreställning om att elevernas hemland inte är Sverige. Om det beror på att författarna förutsätter att elever med annat modersmål än svenska även är födda i annat land, eller om formuleringen ”hemland” används för att det oavsett födelseland anses att hemlandet inte är Sverige går ej att veta. Vidare utvecklas dessa ovan nämnda punkter i meningar med ytterligare motiv till hemspråksundervisningen:

Undervisningen i hemspråk syftar till att eleverna utvecklar sitt språk så att det blir ett medel för dem att växa till människor med stark självkänsla och en klar uppfattning om sig själva, sin gruppstillhörighet och livssituation (Lgr 80, s. 145),

En människas språk hänger nära samman med hennes personlighet och livssituation. Om det sambandet bryts, blockeras utvecklingen av både språk och personlighet (Lgr 80, s. 145).

Observerade störningar i identitetsbildning hos barn och ungdomar med utländsk bakgrund menar Invandrarutredningen kan motverkas genom ett möjliggörande att få uppleva sin identitet på ett meningsfullt sätt (SOU 1974:69). Här är omgivningens inställning samt den kulturella miljön betydande, vilket även framgår av kursplanens innehåll där elevens kulturella bakgrund värdesätts som viktig för dels eleverna själva, men även för verksamheten och samhället i stort

(Lgr 80). Det uttrycks att identitetsupplevelsen har en central roll för möjligheterna till kulturellt deltagande, trots att den naturligt över tid förskjuts från ursprungslandet till Sverige i takt med längre tid i det nya hemlandet, är det väsentligt att erbjuda modersmålsundervisning för dessa barns möjligheter till positiv identitetsutveckling (SOU 1974:69).

6.2.3 Språket som kulturell länk

Invandrarutredningen uttrycker i regeringens proposition (1975:26) tre begrepp som utgångspunkt för deras politik; valfrihet, jämlikhet och samverkan. Valfrihet syftar här till att det ska vara upp till var och en i vilken grad man vill behålla och utveckla sin kultur och språk, vilket ligger till grund för bestämmelsen om frivillig hemspråksundervisning (ibid). Genom hemspråksundervisningen ska eleverna få kunskap både om svenska kulturella värden och det samma från det så kallade "ursprungslandet", genom detta ska eleverna själva ta ställning till i vilken grad de vill tillägna sig dessa. I och med det ska eleverna kunna skapa en egen minoritetskultur med förankring i Sverige (Lgr 80, s. 146).

Det fanns en strävan från regeringen att minoritetsgrupper skulle känna att de hörde hemma i samhället och att de var jämlika med majoritetsbefolkningen. Invandrare sågs med sina kulturer och språk som en resurs i det nya, internationaliserade Sverige. Kultur får en stor plats i kursplanen för hemspråk i Lgr 80, nästintill hela texten går att associera till ett kulturellt förhållningssätt. Det går bland annat att läsa:

[...]minoritetsgruppernas erfarenheter och språkkunskaper innebär stora resurser både inom Sverige och för internationella kontakter och kulturutbytet över gränserna [...] de ska lära sig uppskatta sina erfarenheter och sin tvåspråkighet som en tillgång för ett mångkulturellt och mångspråkigt samhälle (Lgr 80, s. 146).

Här verkar elevernas erfarenheter te sig som en resurs både för skolan och för ett deltagande i det mångkulturella Sverige, "de andras" kultur representeras genom elever med utländsk bakgrund och kan verka för ett berikande av verksamhetens kulturella innehåll. 1974 års invandrarutredning uttrycker att de svenska eleverna i högre grad bör informeras om de länder som invandrabarnen kommer från, de använder uttrycket "kulturell växelverkan" och menar här att invandrabarnens kulturtraditioner kan berika övrig undervisning (SOU 1974:69, s. 256). Att det läggs på elever i grundskolan att förmedla mångkultur till sina medmänniskor kan tyckas gå emot valfrihetsprincipen, även om tanken säkert var god. Rättigheten till valfrihet är ändå något som kursplanen tar fasta på i formuleringen:

Undervisningen ska bidra till att samhörigheten med två eller flera kulturer och språk blir en berikande erfarenhet. [...] Detta skall ge eleverna en grundval till att aktivt och kritiskt kunna ta ställning till de kulturella värdena både i ursprungslandet och i Sverige. I vilken grad de vill tillägna sig dem beror alltså på elevernas eget ställningstagande (Lgr 80, s. 146).

Kontakt med sin kultur, möte med den nya kulturen och ett stärkande av identitet och självkänsla är vad som i Lgr 80 anses vara främsta syftet med hemspråksundervisning. Språkutveckling kommer till uttryck i ämnets målbeskrivning men överskuggas snabbt av betoningen

på det ovan nämnda. Brantefors (2015) benämning på 1980-talet som en kulturell diskurs är något som även denna studie menar genomsyrar kursplanen för hemspråk i Lgr 80.

6.3 Lpo 94

I och med 1991-års decentralisering av skolan ändrades skolans styrning från statlig till kommunal nivå och det blev nödvändigt att utforma nya läroplaner, kursplaner och timplaner anpassade till den nya styrningen (SOU 1992:94). Med decentraliseringen och den nya läroplanen Lpo 94 skedde en övergång till mål- och resultatstyrning, vilket innebar att från att läroplanen tidigare anvisat *hur* målen skulle uppnås beskrev den nu istället *vilka* mål som skulle uppnås. Med syfte att utvidga kunskapsbegreppet presenterades fyra kunskapsformer som skulle representera de förmågor eleverna i skolan skulle få möjlighet att utveckla; fakta, förståelse, färdighet och förtrogenhet. Dessa kunskapsformer skulle samspela och fungera som varandras förutsättningar, utan hierarkisk ordning (SOU 1992:94).

Genom decentraliseringen togs de tidigare öronmärkta pengarna till modersmålsundervisning bort. Nu fick skolorna själva bestämma vad pengarna skulle gå till, vilket ledde till att många drog in på modersmåls lärare och modersmålsundervisning (Axelsson, 2004). I samma veva som decentraliseringen sker friskolereformen, vilket gjorde det möjligt att starta upp friskolor, något som även innebar att tvåspråkiga friskolor startades - bland annat med muslimsk inriktning (Brantefors, 2015). Cabau (2014) menar att uppstartandet av tvåspråkiga friskolor är ett tecken, eller kanske till och med ett bevis på att de kommunala skolorna misslyckats med implementerandet av modersmålsundervisning.

6.3.1 Språkutveckling

Kursplanen i hemspråk i Lpo 94 uttrycker att undervisningen ska främja elevernas utveckling till tvåspråkiga individer, samt att eleverna ska lära sig använda hemspråket som medel för kunskapsutveckling inom olika områden. Utbildningsmålen för undervisning i hemspråk formulerades som en kombination av kunskaper och färdigheter i hemspråket, samt kunskaper om ursprungslandets kultur och samhället och den egna minoritetskulturen i Sverige (SOU 1992:94). Med Lpo 94 är det första gången modersmålet som ett verktyg för språkutveckling och kunskapsinhämtning även inom andra områden nämns:

Skolan skall i sin undervisning i hemspråk sträva efter att eleven [...] lär sig att använda hemspråket som medel för sin kunskapsutveckling och därigenom skaffar sig ett ord- och begreppsförråd inom olika områden (Lpo 94, s. 24).

I en tid av internationalisering ställs ökade krav på språkkunskaper, vilket skolan har en viktig del i. Kunskaper i flera språk behövs i ett samhälle, både i kontakten med andra människor inom- och utanför landets gränser - men även för att kunna bemöta ett växande behov inom arbetsmarknaden. Det framgår från Läroplanskommittén en strävan efter att stärka olika språkprogram i skolan, vilket kan tänkas även innefatta hemspråksundervisningen. Gällande elever med annat modersmål än svenska skriver Läroplanskommittén att ”det finns alla skäl att på olika sätt betydligt bättre än hittills ta till vara denna fond av språkligt kunnande.” (SOU 1992:94, s. 92).

Genom undervisningen i hemspråk ska eleverna ges möjlighet att utveckla sina språkliga förmågor att förstå och kunna uttrycka sig muntligt och skriftligt, samt använda språket i olika situationer både i hemmet, skolan och på fritiden (SOU 1992:94). Undervisningen ska även leda till att ett tvåspråkighetsmål uppnås, vilket framgår av kursplanens formulering:

Undervisningen ska främja deras utveckling till tvåspråkiga individer med dubbel kulturell identitet (Lpo 94, s. 24),

Jämförelser mellan hemspråket och det svenska språket utvecklar förståelsen för språkens betydelse och uppbyggnad (Lpo 94, s. 24).

Genom undervisning i hemspråket och kunskaper mellan det svenska språket och hemspråkets strukturer ska en tvåspråkig kompetens utvecklas. Det framgår att en central del i skolans uppgift är att möjliggöra att ett tvåspråkighetsmål uppnås för elever med annat modersmål än svenska, något som först nämdes i Lgr 80 men som genom införandet av Lpo 94 får en stärkt position i ämnets kursplan (SOU 1992:94). Det jämförande förhållningssättet mellan modersmålet och andraspråket är visar även på en förståelse för möjligheterna att ta tillvara på elevens tidigare erfarenheter och kunskaper, vilket även framgår som av vikt i Läroplanskommitténs utredning (SOU 1992:94).

6.3.2 Identitetsutveckling

Kursplanen för hemspråk i Lpo 94 börjar med en syftesbeskrivning och förklaring av ämnet som visar på stark koppling mellan modersmål och identitetsutveckling, där det övergripande syftet med undervisningen lyder som följer:

Modersmålet är av grundläggande betydelse för individens språk-, personlighets- och tankeutveckling. [...] Undervisningen i ämnet syftar till att elever med annat hemspråk än svenska utvecklar sitt språk så att de därigenom kan få en stark självkänsla och en klar uppfattning om sig själva och sin livssituation (Lpo 94, s. 24).

Syftet är tydligt associerat till modersmålets roll för elevens identitetsutveckling, att språket ska utvecklas är det självklara målet och genom språket ska eleverna få möjlighet att stärka sin identitet och självkänsla. Undervisningen ska möjliggöra för eleverna att även utveckla kunskaper om och kunna göra jämförelser mellan det så kallade ”ursprungslandets” kultur och ”den svenska kulturens normer och värderingar” (SOU 1992:94, s. 215). Genom denna undervisning menar Läroplanskommittén att eleverna kan stärka sin självkänsla och identitet (SOU 1992:94).

Många av de formuleringar som återfinns i kursplanen för hemspråk i Lpo 94 ansluter till fler än ett tema, som med formuleringen:

Skolan skall i sin undervisning i hemspråk sträva efter att eleven [...] får en stärkt självkänsla och identitet och dubbel kulturtillhörighet samt får möjlighet till en förankring i sin minoritetskultur i Sverige (Lpo 94, s. 24).

Elevens identitetsutveckling är associerad till den kulturella bakgrunden, där undervisningen i modersmålet ska bidra med denna länk mellan språket, kulturen och identiteten. Det uttrycks ej hur denna undervisning ska gå till, eller vad den bör innehålla. Hur läraren ska möjliggöra den kulturella kontakten och en så kallad förankring i elevens minoritetskultur är upp till egen tolkning.

6.3.3 Språket som kulturell länk

”Svenska skolungdomar ska få en beredskap och verka för att arbeta i ett samhälle som är internationellt konkurrenskraftigt” (SOU 1992:94, s. 92). Citatet är hämtat från Läroplanskommittén utredning från 1992 och handlar om skolans internationalisering, kommittén menar här att skolans ansvar för att öka kunskaperna om internationella förhållanden bör betonas ytterligare i Lpo 94 (ibid). Här uttrycks även vikten av kunskaper om hur det svenska samhället förändras, med ökad invandring och i och med det, ökade krav på solidaritet. I och med internationaliseringen av skolan menar kommittén att det är viktigt att bli bättre på att ta tillvara på den resurs som elever med utländsk bakgrund utgör (ibid). Detta uttrycks även i kursplanen för hemspråk i Lpo 94:

Genom att få kunskaper om kulturbakgrunden och om den egna minoritetskulturen i Sverige kan eleverna göra jämförelser mellan olika kulturer, bättre förstå sin situation och också bidra till att öka förståelsen mellan olika folk och kulturer (Lpo 94, s. 25)

Kunskaper om sin kulturbakgrund framgår här som viktig del för den egna förståelse av sig själv och sin situation - men även för att kunna bidra med ökad förståelse hos andra. Eleven får här rollen som representant för sin dubbla kulturella bakgrund som även är det som ska ligga till grund för ämnets språkutvecklande arbete och elevens identitetsutvecklande:

[...]delaktighet i två kulturer skall vara basen för det språkutvecklande arbetet i ämnet. Elevernas behov av att använda språket för att tänka och för att bygga upp sin identitet skall vara en utgångspunkt (Lpo 94, s. 24).

Den starkare betoningen på internationaliseringens roll i hemspråksundervisningen är en skillnad mot den tidigare kursplanen i ämnet från Lgr 80, vilket även framgår som en medveten förändring i takt med de förändringar som fanns i samhället under samma tid (SOU 1992:94).

6.4 Lgr 11

Den tidigare läroplanen Lpo 94 och dess kursplaner hade mottagit kritik på grund av de målformuleringar som gav upphov till skilda tolkningar och felaktigt användande, nu skulle formuleringarna göras tydligare med ökad konkretisering av målen samt tillgängligare språk. Detta skulle då kunna medverka till en mer likvärdig bedömning och ge ökad stöd till skolornas uppföljning (prop. 2008/09:87). Den nya läroplanen, Lgr 11 har kursplaner utformade så att läraren, tillsammans med eleverna, ska kunna planera och genomföra undervisningen efter de behov och förutsättningar som finns (prop. 2008/09:87).

Även om det tillkom en ändring av begreppet hemspråk till modersmål under 1996/1997 och den första kursplanen med benämningen modersmål tillkom under denna tid, är detta den första kursplanen i ämnet *modersmål* som undersökts. Kursplanens struktur är uppbyggd med en syftestext, centralt innehåll och kunskapskrav. Modersmålsämnet börjar med en text som förklarar vikten av att ha ett rikt och varierat språk, en text identisk med den som finns i kursplanen för ämnet svenska, dock med ett tillägg om hur tillgången till sitt modersmål ”underlättar språkutveckling och lärande inom olika områden” (Lgr 11, s. 79).

6.4.1 Språkutveckling

Språket är centralt för allt arbete i skolan vilket innebär att ett språkutvecklande arbetssätt är väsentligt i alla ämnen. Elever med annat modersmål än svenska har en längre startsträcka för att nå målen i och med den dubbla bördan att utveckla ämneskunskaper, samtidigt som de ska utveckla ett andraspråk. Även elever med svenska som modersmål utvecklar allt eftersom både sina språk- och ämneskunskaper, med de fördelar som kommer av att ha det undervisande språket som modersmål innebär att de hela tiden ligger steget före (SOU 2008:26). Kunskaper i det svenska språket blir en förutsättning för eleverna att klara sin skolgång och i och med den forskningsbakgrund som uttrycker ett utvecklat modersmåls effekter på andraspråksinläringen, är det väsentligt med språkundervisning i modersmålet (prop. 2005/06:02).

Syftet med undervisning i modersmål är kunskapsbaserat och handlar om att eleverna ska få möjlighet att utveckla kunskaper både i och om modersmålet. I kursplanens syftestext framställs kunskaper i modersmålet som betydelsefullt för språkutveckling och lärande även i andra skolämnen:

Undervisningen i ämnet modersmål ska syfta till att eleverna utvecklar kunskaper i och om sitt modersmål [...]Undervisningen ska bidra till att eleverna erövrar kunskaper om modersmålets uppbyggnad och blir medvetna om modersmålets betydelse för det egna lärandet i olika skolämnen (Lgr 11, s. 79).

Regeringens proposition *Bästa språket - en samlad svensk språkpolitik* (2005/06:02) beskriver ett utvecklat modersmåls betydelse för elevernas språkinläring och övriga lärande. Det framgår även en strävan efter att fortsätta förstärka språkundervisningen för elever med annat modersmål än svenska, genom att bland annat höja statusen för modersmålsundervisningen (prop. 2005/06:02). Samtidigt som rätten till att utveckla sitt modersmål ses som viktigt för individens språkutveckling, identitet och kontakt med sin kulturbakgrund, är det även en demokratisk fråga att alla samhällsmedborgare ska få tillgång till det officiella språket, svenska. Propositionen uttrycker vikten av att utjämna skillnader i språkbehärskning bland medborgarna, där skolan har en central uppgift (prop. 2005/06:02). Ett förstärkande av den svenska språkutvecklingen hör samman med undervisningen i modersmål, då det även framgår en koppling med ett utvecklat modersmåls positiva effekter på andraspråksinläringen (prop. 2005/06:02).

6.4.2 Identitetsutveckling

Trots att kursplanen för modersmål i Lgr 11 betonar språkutveckling som främsta motiv finns det även formuleringar som påtalar modersmålets roll för elevens identitetsutveckling.

I undervisningen ska eleverna möta och få kunskaper om skönlitteratur, annat estetiskt berättande och olika former av sakprosa på modersmålet. Därigenom ska eleverna ges möjlighet att utveckla sitt språk, sin identitet och förståelse för omvärlden (Lgr 11, s. 79).

Genom mötet med skönlitteratur, berättande och sakprosa på modersmålet ska eleverna enligt ovan få möjlighet att utveckla sin identitet. Modersmålets betydelse för den kulturella identiteten anses utifrån regeringens proposition (2005/06:02) central och särskilt betydelsefull för barn i yngre åldrar. Tillgång till litteratur som intresserar eleverna är enligt *Bästa språket – en samlad svensk språkpolitik* (prop. 2005/06:02) centralt för språkutvecklingen, vilket enligt ovan citat även uttrycks väsentligt för elevens identitetsutveckling.

I jämförelse med tidigare kursplaner i ämnet modersmål framgår här inte identitetsutvecklingens koppling till modersmålets utveckling i samma ordalag. Tidigare, i exempelvis Lgr 80 och Lpo 94 har detta uttrycks på ett flertal punkter och även framställts som främsta syfte med undervisningen i modersmål (Lgr 80). Kursplanen i modersmål i Lgr 11 gör inga längre utläggningar gällande identitetsutvecklingen utan fastställer istället språkets roll för identiteten, utan närmre beskrivning:

Genom språket utvecklar människor sin identitet, uttrycker känslor och tankar och förstår hur andra känner och tänker (Lgr 11, s. 79).

Efter läsning av propositionen för en ny läroplan framgår inga referenser till kursplaners innehåll, förutom gällande tydligare mål och kunskapskrav. Identitet nämns överhuvudtaget inte, går vi däremot till SOU 2007:28 framgår det att de mål med modersmålsundervisningen i Lpo 94 som handlar om att eleven ska stärka sin självkänsla och identitet, skapa kontakt med sitt kulturarv och utveckla en dubbel kulturell tillhörighet, anses ämnesövergripande och kopplingen till modersmålsämnet ifrågasätts (SOU 2007:28). Med tanke på denna framställning kan vi anta att den något neutralare betoningen på identitetsutvecklingen i Lgr 11 är en reaktion på den tidigare läroplanens något vidare beskrivningar av identitetsutvecklingens relation till modersmålet.

6.4.3 Språket som kulturell länk

”Språket är bärare av vårt kulturarv” går det att läsa i propositionen *Bästa språket – en samlad svensk språkpolitik* (prop. 2005/06:02, s. 19). Vikten av att alla ska ha rätt till sitt språk uttrycks, vilket kan antas gälla alla språk en individ känner som sina (ibid). Här framstår rätten till sitt språk som en demokratisk fråga som sammanhänger med tillgången till samhällets officiella språk som är svenska. Både individens modersmål och det svenska språket ska ges möjlighet att utvecklas, vilket även innebär att språket som bärare av kulturarv betyder ett möte med flera kulturer för en flerspråkig elev, vilket skolan ska bistå med resurser till:

Undervisningen ska ge eleverna förutsättningar att utveckla sin kulturella identitet och bli flerspråkiga. Genom undervisningen ska eleverna därför ges möjligheter att utveckla sina kunskaper om kulturer och samhällen där modersmålet talas. Undervisningen ska också

bidra till att eleverna utvecklar ett jämförande förhållningssätt till kulturer och språk (Lgr 11, s. 79).

Ett jämförande förhållningssätt till olika kulturer och språk kan tolkas som vilka kulturer som helst, efter vidare läsning framkommer det dock att det är jämförelser mellan ”områden där modersmålet talas” och ”det svenska” som är det centrala:

[...] reflektera över traditioner, kulturella företeelser och samhällsfrågor i områden där modersmålet talas utifrån jämförelser med svenska förhållanden (Lgr 11, s. 79).

Genom undervisning om kulturer där modersmålet talas ska eleverna kunna utveckla sin kulturella identitet. Litteratur på modersmålet ses som centralt i fråga om både språkutveckling och utveckling av den kulturella förståelsen, både den kulturella bakgrunden kopplad till modersmålet – men även kontakt med den svenska kulturen i form av svenska sagor och berättelser översatta till modersmålet (prop. 2005/06:02). Litteraturen uttrycks i Lgr 11 som en väsentlig del i modersmålsundervisningen då den kan bistå med utveckling av språket, identiteten och de kulturella kontakterna (Lgr 11).

Kursplanen för modersmål i Lgr 11 innehåller delar som är applicerbara på de tre temana språkutveckling, identitetsutveckling och språket som kulturell länk. Dock har den från 1980- och 1990-talens betoning på modersmålets betydelse för individens personliga utveckling och kontakten med den kulturella bakgrunden dämpats en aning till förmån för ett tydligare fokus på individens språkutveckling och lärande i andra ämnen. Efter läsningar av propositioner och statliga offentliga utredningar från 2000-talet som berör modersmålsundervisning, framgår även där att det främst är modersmålets roll för språkutveckling och lärande i andra ämnen som ges utrymme (prop. 2005/06:02; SOU 2008:26).

6.5 Sammanfattning resultat

Resultatet visar att modersmålsämnets kursplaner förändrats från att från början setts som en stödåtgärd för ökad likvärdighet i skolan, till att bli ett språkämne som har betydelse för elevernas andraspråksutveckling, kontakten med den kulturella bakgrunden, samt deras personliga utveckling och lärande överlag. Lgr 69 motiverar ämnet med syftet att bevara och utveckla elevernas modersmål, utan någon referens till modersmålets roll för elevens övriga utveckling och lärande. Lgr 80 betonar identitetsutveckling, aktiv tvåspråkighet och eleven som en resurs för verksamheten i rollen som kulturförmedlare. Identitetsutveckling och eleven som resurs följer med till Lpo 94, här förstärks tvåspråkighetsmålet, samtidigt som modersmålet som medel för kunskapsinhämtning för första gången nämns. I dagens kursplan i modersmål har den tidigare betoningen på elevens kulturella bakgrund och identitetsutveckling tonats ned, till förmån för ett utvecklat modersmåls förtjänster för elevernas språkutveckling och lärande i andra ämnen. Genom dessa förändringar menar jag att det går att se en strävan efter att höja ämnets status, genom att bl.a. stärka synen på ämnets roll för elevens lärande och utveckling.

7. Diskussion & slutsatser

Här följer en diskussion gällande det resultat som framgått under textens tidigare delar, med en följande slutsats där intentionen är att bidra med några ord om vad denna undersökning kan säga om modersmålsämnets kursplaner nu och då och kanske vad detta säger om framtidens utveckling av ämnet.

7.1 Förändringar i kursplanerna från Lgr 69 till Lgr 11

Syftet med denna studie är att undersöka hur modersmålsundervisning framställts och motive-rats i grundskolans kursplaner från Lgr 69 fram till Lgr 11 utifrån frågeställningarna:

- Hur har formuleringar gällande modersmålsundervisning i grundskolan förändrats i kursplanerna för hemspråk/modersmål från Lgr 69 till Lgr 11?
- Hur har modersmålsundervisningen motiverats i de olika kursplanerna?

Vidare har rekontextualiseringen mellan forskning, officiella dokument som statliga offentliga utredningar och propositioner, samt kursplaner undersökts utifrån frågan:

- Hur kommer språkforskning till uttryck i kursplanerna?

Modersmålsämnets historia börjar med kursplanen i finska i Lgr 69 och är idag ett skolämne med egen kursplan, samt egna kursplaner för modersmålsundervisning i finska, meänkieli, romani chib, jiddisch och samiska. De upptäckter som gjorts i denna undersökning gällande formuleringar kring modersmålsämnets huvudsakliga syfte och mål visar att det skett förändringar genom alla de läroplaner och kursplaner som studerats.

Till att börja med hade inte Lgr 69 någon egen kursplan för hemspråk eller modersmål, dock ansågs kursplanen för finska användbar till vilket språk som än önskades. Innehållet i kursplanen för finska är till övergripande del kunskapsbetonat, vilket kan härledas till beskrivningar i den statliga offentliga utredningen *Skolgång borta och hemma* som uttrycker vikten av att elever med utländsk bakgrund får möjlighet att bevara och utveckla sitt modersmål, med hänsyn till bland annat en eventuell återflytt till hemlandet (SOU 1966:55). De måttliga referenserna i Lgr 69 till betydelsen av modersmålets roll för identitetsutveckling och den kulturella bakgrunden kan härledas till ambivalensen som uttrycks i regeringens utredning, där de inte verkar vilja ta ställning till huruvida modersmålet har en roll i elevernas identitetsutveckling eller kontakten med den kulturella bakgrunden (SOU 1966:55) Dock uttrycker regeringens utredning skolverk-samheten som viktig i att tillgodose möjligheten för eleverna att bevara sina språk- och kultur-kunskaper (SOU 1966:55).

Trots att det i utredningen *Skolgång borta och hemma* (SOU 1966:55) hänvisas till språkforskning som betonar vikten av modersmålets roll för individens utveckling, både språkligt, kultu-rellt och identitetsmässigt, uttrycks i kursplanen för finska i Lgr 69 i princip endast syfte och mål relaterat till kunskapsutveckling. Ingen referens görs till modersmålets roll för språkut-veckling, lärande, identitetsutveckling eller kontakt med den kulturella bakgrunden. Här har rekontextualiseringen inte gått igenom, då de värden som framgår i regeringens utredning ej kommer till uttryck i kursplanen för finska i Lgr 69. Anledningen till detta kan dels ligga i vad

Brantefors (2015) menar var en assimilatörisk politik, där det svenska kulturarvet och dess traditioner stod som utgångspunkt. Då verkar det inte särskilt märkligt om minoritetskulturer inte kommer till uttryck i Lgr 69. En annan orsak är mer spekulativ och handlar om att utbildning för elever med utländsk bakgrund i Sverige under denna tid ansågs som relativt utforskat område, därmed kan Skolöverstyrelsen upplevt att de inte hade tillräckligt på fötterna för att betona ovan nämnda värden.

Garefalakis (1994) menar i sin avhandling att Lgr 69 infördes i en brytpunkt mellan en assimilatörisk invandringspolitik och en integrationspolitik och att införandet av hemspråksundervisningen kom som en reaktion på de kulturkrockar som uppstått mellan elever, föräldrar och skolan (s. 53). Genom ett införande av möjlighet till hemspråksundervisning kan det varit tänkt att de behov som fanns hos elever med utländsk bakgrund tillgodosågs, dock framstår inte elevens kultur som särskild väsentlig i kursplanen för finska i Lgr 69, så frågan är om de så kallade kulturkrockar som uppstått minskade i och med undervisning i modersmålet.

Genom införandet av Lgr 80 utvecklades syftestexten från Lgr 69. Det tidigare fokus gällande kunskapsmålen tonas i Lgr 80 ned och ersätts istället av en betoning på modersmålets roll för personlighetsutveckling, stärkt självkänsla och kontakt med den egna kulturen. Som en reaktion på den tidigare kursplanens i princip icke-existerande referens till elevernas kulturella bakgrund och identitetsutveckling, utformas kursplanen i hemspråk i Lgr 80 med dessa värden som någon form av grundpelare. Dock utvecklas de språkutvecklande målen från Lgr 69 i och med Lgr 80, med bland annat de första referenserna till tvåspråkighet som ett mål med undervisningen.

I kursplanen för hemspråk i Lpo 94 kan man ana en förändring från föregående kursplaner. I Lgr 69 var övergripande mål och syfte med undervisningen språkutvecklande, eleverna skulle bevara och utveckla sitt modersmål, medan det i Lgr 80 betonades vikten av modersmålsundervisning för elevernas identitetsutveckling och kontakt med hemlandets kultur. I Lpo 94 sker en typ av sammansättning av dessa där syftet innehåller formuleringar som handlar om språkutveckling och en kontakt med den så kallade ”ursprungskulturen”. Då det längre fram i tiden blir mer vedertaget inom språkforskningen att modersmålsundervisning är av vikt för elevens språk- och identitetsutveckling, blir även formuleringarna i kursplanen för hemspråk/modersmål mer värderande. I kursplanen för hemspråk i Lgr 80 och Lpo 94 används exempelvis begrepp som ”grundläggande” och ”förutsättning” i beskrivningen av modersmålets roll för elevens utveckling (Lgr 80, s. 145; Lpo 94, s. 24). De kulturella värden som uttrycks i Lgr 80 och Lpo 94 kan härledas till vad Brantefors (2015) kallar en kulturell diskurs, vilket författaren menar präglade 1980- och 1990-talen. I dessa kursplaner framställs elevens bakgrund i en minoritetskultur som en viktig resurs för verksamheten i form av (för)medlare av och mellan olika kulturer (ibid).

Modersmålet som verktyg för lärande även i andra ämnen nämns för första gången i kursplanen för hemspråk i Lpo 94, för att senare få en mer framträdande roll i kursplanen för modersmål i Lgr 11. Överlag betonas de kunskapsutvecklande målen i Lgr 11 och 1980- och 1990-talens betoning på kultur och identitet får här mindre plats. Där kulturen ansetts som mer av vikt, som i Lgr 80 och Lpo 94, har detta uttryckts med ord som ”ursprungskultur” – för att i Lgr 11 nämnas som ”områden där modersmålet talas”. Individens bakgrund omnämns alltså i Lgr 11

med ett mer neutralt språkbruk, kanske en reaktion på den ökade andel elever berättigade till modersmålsundervisning som är födda i Sverige. Det finns inte längre en självklar relation mellan modersmålet och ett så kallat hemland, vilket visar sig i Lgr 11:s formuleringar.

7.2 Från stödåtgärd till språkundervisning

Tanken med undervisning i hemspråk var till en början motiverad som en stödåtgärd för elever med annat modersmål än svenska. Målet med en likvärdig skola innefattade särskilda åtgärder för att möta dessa elevers behov. Genom åren har dock denna undervisning gått mer och mer mot explicit språkundervisning, vilket kommer till särskilt uttryck i dagens läroplan, Lgr 11. Förståelsen för vikten av ett utvecklat modersmåls positiva effekter på dels andraspråksinläringen, men även individens identitetsutveckling, har gjort att kursplanen för modersmål i högre grad uttrycker ämnets värde. Trots att det återkommande framställs som att modersmålsämnet behöver stärkas och få högre status, framgår det som att det främst är de organisatoriska problemen som behöver ses över, snarare än formuleringar i kursplanen.

Utvecklingen av kursplanerna i ämnet visar på en förstärkt syn på ett utvecklat modersmåls effekter på övrigt lärande och språkutveckling överlag. Dock menar Cabau (2014) i sin artikel att kursplanen för modersmål i Lgr 11 framställer känslomässiga värden istället för som i kursplanen för engelska, visar på kunskaper i språket som värdefullt för vidare studier och arbetsliv - både nationellt och internationellt. Detta, menar författaren har negativa effekter på modersmålsämnets status, som i jämförelse med andra språkämnen på grund av detta hamnar ännu lägre i hierarkin (Cabau, 2014). Om formuleringar associerade till "känslomässiga värden" kan tolkas som de formuleringar som avser modersmålets roll för individens personliga utveckling, kan man i detta sammanhang säga att kursplanen i Lgr 11 tonar ned dessa värden till fördel för språkets roll för kunskapsutveckling, särskilt i högre grad än sina föregångare. Eftersom detta inte är en jämförelse med kursplaner i andra språkämnen kan vi säga att kursplanen för modersmål ändå verkar gå mer mot explicit språkundervisning, än det tidigare fokus på individens personliga utveckling.

7.3 Betydelse för undervisningen

De kunskaper och värden som framställs som väsentliga i de studerade kursplanerna har härletts till vad som uttryckts viktigt i statliga offentliga utredningar, propositioner och forskning. Generellt är tolkningen att rekontextualiseringen mellan de olika fälten, från forskningsfältet och det officiella, till kursplanerna, gått igenom – med undantaget Lgr 69 där vad som uttrycks från forskning och regeringens skrifter inte framkommer. Vad betyder det för undervisningen att kursplanen visar på kunskaper som kommer direkt från forskning? All undervisning ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet, om det går att säga att kursplanernas formuleringar kommer från forskning betyder det då att undervisningen kommer att göra detsamma? I denna studie har ej rekontextualiseringen mellan det officiella fältet och det lokala fältet undersökts, vilket hade behövts för att svara på denna fråga. Kunskaper rekontextualiseras från kursplanen till eleverna genom lärarens tolkning av styrdokument och den undervisning som sedan följer. Bara för att läroplaner och kursplaners formuleringar grundar sig på forskning, behöver det ej betyda att undervisningen som sedan bedrivs gör detsamma.

Huruvida modersmålsämnet vilar på vetenskaplig grund är egentligen inte relevant, så länge ämnet åsidosätts i schemalagningen, väljs bort av elever och bristen på lärare är så pass stor. Med forskning som bakgrund går det att påstå att elevers utveckling av modersmålet är av betydelse för deras lärande och språkutveckling överlag. Ämnets status behöver höjas och modersmålslärare utbildas så att fler elever får möjlighet att utvecklas till flerspråkiga individer, med alla dess positiva effekter som följd. Bristen på modersmålslärare får regeringen att undersöka möjligheterna att lägga ut modersmålsundervisning på entreprenad, något som påminner om 1960-talets kompletteringskolor där elever med utländsk bakgrund fick modersmålsundervisning utanför ordinarie skolverksamhet (SOU 2016:12). Vi måste kunna tillgodose elevers behov och rättigheter till likvärdig utbildning och det är möjligt att regeringen är något på spåret, det är dock inget denna undersökning kan svara på.

Denna studie har undersökt kursplaner i ämnet modersmål för att bland annat se vilka kunskaper som anses väsentliga att överföra från kursplanen till undervisningen, men för att överhuvudtaget undervisa eleverna i ämnet behövs lärare. I tider av lärarbrist går det att anta att obehöriga lärare undervisar ibland annat modersmål, vilket gör frågan om rekontextualisering mellan det offentliga fältet och det lokala fältet än mer intressant.

7.4 Vidare forskning

Denna studie snuddar bara vid det omfattande ämnesområde som modersmålsundervisning ingår i, det finns fortfarande en mängd väsentliga frågor att undersöka. Med tanke på teorin om rekontextualisering som använts i denna studie, skulle det för mig vara intressant att undersöka rekontextualiseringen mellan det offentliga fältet och det lokala fältet. Förslag på vidare forskning inom området är därför att studera modersmålslärares uppfattningar av kursplanen i modersmål samt hur det kommer till uttryck i deras undervisning, genom exempelvis intervjuer av modersmålslärare, alternativt observationer av undervisning. Vidare skulle det vara intressant att göra en jämförande kvantitativ studie av andraspråkselevers utveckling i svenska, med jämförelse av elever som undervisas i modersmålet – gentemot elever som ej deltar i sådan undervisning. Utöver dessa förslag skulle det vara av intresse att med grund i kursplanen för modersmålsformuleringar gällande kultur och identitet, undersöka andraspråkselevers uppfattningar av modersmålsundervisningen.

8. Referenser

- Axelsson, M (2004). Mother Tongue Teaching and Programs for Bilingual Children in Sweden. I: Programme on Intercultural Conflicts and Societal Integration (AKI). (2005). *The Effectiveness of Bilingual School Programs for Immigrant Children* (s. 108-123). Berlin: Wissenschaftszentrum Berlin für Sozialforschung (WZB).
- Bergström, G. & Boréus, K. (2012). *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Bernstein, B. (1999). Vertical and Horizontal Discourse: An essay. *British Journal of Sociology of Education*, 20(2), 157-173. doi: 10.1080/01425699995380.
- Bernstein, B. (2000[1996]). *Pedagogy, symbolic control and identity: theory, research, critique*. (Rev. ed). Lanham, Md.: Rowman & Littlefield Publishers.
- Brantefors, L. (2015). Between culture and cultural heritage: curriculum historical preconditions as constitutive for cultural relations – the Swedish case. *Pedagogy, Culture & Society*, 23(2), 301-322. doi: 10.1080/14681366.2014.994663.
- Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101. doi: 10.1191/1478088706qp063oa.
- Bylund, E., Abrahamsson, N. & Hyltenstam, K. (2012). DOES FIRST LANGUAGE MAINTENANCE HAMPER NATIVELIKENESS IN A SECOND LANGUAGE?: A Study of Ultimate Attainment in Early Bilinguals. *Studies in Second Language Acquisition*, 34(2), 215-241. doi: 10.1017/S0272263112000034.
- Cabau, B. (2014). Minority language education policy and planning in Sweden. *Current Issues in Language Planning*, 15(4), 409–425. doi: 10.1080/14664208.2014.927086.
- Cummins, J. (1979). Linguistic Interdependence and the Educational Development of Bilingual Children. *Review of Educational Research*, 49(2), 222-251. doi: 10.3102/00346543049002222.
- Cummins, J. (1981). Age on Arrival and Immigrant Second Language Learning in Canada: A Reassessment. *Applied Linguistics*, 11(2), 132-149.
- Cummins, J. (2007). Rethinking monolingual instructional strategies in multilingual classrooms. *Canadian Journal of Applied Linguistics (CJAL)*, 10(2), 221-240.
- Fielding, R. & Harbon, L. (2013). Examining Bilingual and Bicultural Identity in Young Students. *Foreign Language Annals*, 46(4), 527–544. doi: 10.1111/flan.12051.
- Ganuza, N. & Hedman, C. (2015). Struggles for legitimacy in mother tongue instruction in Sweden. *Language and Education*, 29(2), 125-139. doi: 10.1080/09500782.2014.978871.
- Garefalakis, J. (1994). *Läroboken som traditionsbärare. Om hemspråksundervisningen i grekiska, ett läroplansteoretiskt och didaktiskt perspektiv*. Stockholm: HLS förlag.
- Lundgren, U.P. (1983). *Att organisera omvärlden: en introduktion till läroplansteori*. (3. uppl.) Stockholm: Liber Förlag på uppdrag av Gymnasieutredningen.
- Norlund, A. (2009). *Kritisk sakprosaläsning i gymnasieskolan. Didaktiska perspektiv på läroböcker, lärare och nationella prov. (Doctoral thesis, Gothenburg Studies in Educational Sciences, 273)*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis. Tillgänglig: <http://hdl.handle.net/2077/18958>
- SFS 2009:724. *Lag om nationella minoriteter och minoritetsspråk*. Stockholm: Kulturdepartementet.
- SFS 2010:800. *Skollag*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.

- Skolverket. (2016a). *Rätten till att utveckla sitt modersmål*. Hämtad 2017-12-01 från: <https://www.skolverket.se/regelverk/mer-om-skolans-ansvar/ratten-till-att-utveckla-sitt-modersmal-1.239311>
- Skolverket. (2016b). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011: reviderad 2016*. (3., kompletterade uppl.) Stockholm: Skolverket.
- Skolöverstyrelsen. (1980). *Läroplan för grundskolan: Lgr 80*. Stockholm: Liber Läromedel/Utbildningsförlaget.
- Skolöverstyrelsen. (1969). *Läroplan för grundskolan: Lgr 69*. Stockholm: Utbildningsförlaget.
- Skutnabb-Kangas, T. & Toukoma, P. (1976). *Teaching migrant children's mother tongue and learning the language of the host country in the context of the socio-cultural situation of the migrant family*. Tampere: Department of Sociology and Social Psychology, University of Tampere, Finland.
- Thomas, W. & Collier, V. (1997). School effectiveness for language minority students. NCBE Resource Collection Series, No.9. George Washington University. Tillgänglig: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED436087.pdf>
- Torpsten, A-C. (2007). Svenska som andraspråk i grundskolans styrdokument. *Studies in Educational Policy and Educational Philosophy*, 2007(2). doi: 10.1080/16522729.2007.11803931.
- Tsatsaroni, A., Konstantinos, R. & Falaga, A. (2005). Studying the recontextualisation of science in pre-school classrooms: Drawing on Bernstein's insights into teaching and learning practices. *International Journal of Science and Mathematics Education*, 1(4), 385-417.
- UNESCO. (1953). *The Use of Vernacular Languages in Education*. Paris: Unesco.
- Utbildningsdepartementet (1994). *Kursplaner för grundskolan*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Regeringens propositioner och statliga offentliga utredningar

- Prop. 1975:26. *Regeringens proposition om riktlinjer för invandrar- och minoritetspolitik m.m.* Tillgänglig: <https://data.riksdagen.se/fil/901A899E-1277-496B-9552-E70BCF5C3783>
- Prop. 1978/79:180. *Om läroplan för grundskola m.m.* Tillgänglig: <https://data.riksdagen.se/fil/D7134831-1420-4136-A6F0-330A0086057D>
- Prop. 1996/97:110. *Vissa skolfrågor m.m.* Tillgänglig: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/proposition/vissa-skolfragor-mm_GK03110
- Prop. 2005/06:02. *Bästa språket – en samlad svensk språkpolitik*. Tillgänglig: <http://www.regeringen.se/49bb93/contentassets/f3255c7087a34551858c01c256c3091c/basta-spraket---en-samlad-svensk-sprakpolitik>
- Prop. 2008/09:87. *Tydligare mål och kunskapskrav - nya läroplaner för skolan*. Tillgänglig: <http://www.regeringen.se/49b72a/contentassets/bef10529971f473599748d7a8843970e/tydligare-mal-och-kunskapskrav---nya-laro-planer-for-skolan-prop.-20080987>
- SOU 1966:55. *Skolgång borta och hemma. Utlandssvenska barns skolgång – skolinackordering – skolgång för vissa minoriteters barn*. Betänkande avgivet av

- 1964 års utlands- och internatskoleutredning. Stockholm: Ecklesiastikdepartementet.
- SOU 1967:18. *Invandringen - problematik och handledning*. Utlänningsutredningens betänkande II. Stockholm: Inrikesdepartementet.
- SOU 1974:69. *Invandrarutredningen 3. Invandrarna och minoriteterna*. Stockholm: Arbetsmarknadsdepartementet.
- SOU 1992:94. *Skola för bildning*. Huvudbetänkande av läroplanskommittén. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- SOU 1996:55. *Sverige, framtiden och mångfalden*. Slutbetänkande från invandrapolitiska kommittén. Stockholm: Arbetsmarknadsdepartementet.
- SOU 2007:28. *Tydligare mål och kunskapskrav i skolan. Förslag till nytt mål- och uppföljningssystem*. Betänkande av Utredningen om mål och uppföljning i grundskolan. Stockholm: Fritzes Offentliga Publikationer.
- SOU 2008:26. *Värna språken – förslag till språklag*. Betänkande av Språklagsutredningen. Stockholm: Fritzes Offentliga Publikationer.
- SOU 2016:12. *Ökade möjligheter till modersmålsundervisning och studiehandledning på modersmål*. Delbetänkande av Utredningen om bättre möjligheter till fjärrundervisning och undervisning på entreprenad. Stockholm: Fritzes Offentliga Publikationer.